БҮГҮ ЧУРТТАРНЫҢ ПРОЛЕТАРИЙЛЕРИ, КАТТЫЖЫҢАР!

ШЫН

СЭКП Тыва обкомунуң, Тыва АССР-ниң Дээди Советиниң болгаш Министрлер Чөвүлелиниң органы

1925 чылда үндезилеттингеН

1963 ч. СЕНТЯБРЬ 27 ПЯТНИЦА № 230 (5634).

Өртээ 2 көп.

Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг шенелделерни кылырын хоругдаар дугайында Керээни күштүг болдуруп бадылаар дугайында

ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң

ЧАРЛЫЫ

Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиң шенелделерин кылырын хоругдаар дугайында 1963 чылдың августуң 5-те Москвага Совет Социалистиг Республикаларның Эвилелиниң өмүнээзинден ат салдынган, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң бадылааны, ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Эвилелдиң Совединин болгаш Националдар Совединиң даштыкы херектер талазы-биле комиссияларының түүлдүг деп көргени болгаш күштүг болдуруп бадылаттырары-биле киирип келгени Керээни күштүг болдуруп бадылаар.

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Л. БРЕЖНЕВ.

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Секретары М. ГЕОРГАДЗЕ.

Москва, Кремль.
1963 чылдың сентябрь 25.

Москва Керээзин күштүг болдуруп бадылаан

Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиң шенелделерин кылырын хоругдаар дугайында Керээни күштүг болдуруп бадылаар дугайында айтырыгны сентябрьның 25-те Кремльге ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң хуралынга чугаалажып көрген. Хурал ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежневтиң даргалаашкыны-биле эрткен.

ССРЭ-ниң Даштыкы херектер министринин бирги оралакчызы В. В. Кузнецов ССРЭ-ниң чазааның өмүнээзинден дыңнадыг кылган. Совет чазактың күштүг болдуруп бадылаары-биле киргени Москва Керээзин чаңгыс эп-сеткилдиг деткиринче совет парламентинин Президиумунуң кежигүннерин ол кыйырган.

Керээни күштүг болдуруп бадылаарын ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунга сүмелээр деп, совет парламентинин ийи палаталарының даштыкы херектер талазы-биле комиссияларының каттышкан хуралынга чаңгыс эп-сеткил-биле шиитпирлээн дээрзин ССРЭ-ниң Дээди Совединин Националдар Совединин даштыкы херектер талазы-биле комиссиязының даргазы О. В. Куусинен илеткээн.

Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиң шенелделерин кылырын хоругдаар дугайында Керээни СССР-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң кежигүннери улуг харыысалгалыг байдалдың медерели-биле чугаалажып көрген. Литва ССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң даргазы Ю. И. Палецкис, Үзбек ССР-ниң Дээди Совединин Президиумунуң даргазы Я. С. Насриддинова, Совет Эвилелиниң Маршалы С. М. Буденный, «Трехгорная мануфактура» комбинаттың аргыкчызы Д. П. Смирнова (Москва), СЭКП-ниң XXII съездизи аттыг колхозтуң даргазы В. М. Кавун (УССР-ниң Винниц облазы) олар санал берип чүве чугаалаан.

ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев хуралга чүве чугаалаан.

Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиң шенелделерин кылырын хоругдаар дугайында Керээни күштүг болдуруп бадылаар дугайында Чарлыкты ССРЭ-ниң Дээди Совединин Президиумуң чаңгыс үн-биле хүлээп алган.

(СЭТА).

Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң шалыпчы комсомолчу тудугларының аныяк тудугжуларының слёду

КРАСНОЯРСК, (СЭТА-ның тускай корреспондентилери Б. Лукьянов биле А. Сашиннің дамчытканы).

Дүүн маңза Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң шалыпчы комсомолчу тудугларының аныяк тудугжуларының слёду ажыттынган.

СЭКП ТК-ның Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущевтуң слётка чедирген байырын слёттуң төлээлери диңмиттиг адыш часкаашкыны-биле уткуп алган.

«Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң бүгү-эвилел шалыпчы комсомолчу тудугларында будүрүлге күчүлерин ажыглалга киирерин хандырар сорулгалар дугайында» илеткелди ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазының ораланчызы, ССРЭ-ниң Күртудуунуң даргазы И. Т. Новиков кылган.

Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң шалыпчы комсомолчу тудугларының аныяк тудугжуларының слёдунуң киржикчилеринге

Эргим өңнүктер!

Силерге—слёттуң киржикчилеринге болгаш силерниң нүүрүңерде Сибирьниң база Ыраккы Чөөн чүктүң бүгү аныяк тудугжуларынга байыр чедирери меңээ чаагай-дыр.

Бодунуң төрүттүнген хүнүнден эгелээш-ле комсомол партия-биле кады кеззеде-ле коммунистиг тургузуушкуннуң шиитпирлиг черлеринге туруп келген. Оон санынга Днепрогэс, Амурда-Комсомольск, Магнитогорск, Донбасстың шахталары, нур черлер болгаш өске-даа хей-хей чүүлдер кирип турар. А бөгүн, бодунуң күш-ажылчы чаңчылдарынга шыңчы комсомол—алдарлыг ажылхеректериң—чуртта Бүгү-эвилелдиң шалыпчы 160 комсомолчу тудугларының эгелекчизи болуп турар-дыр, ол тудугларның аразында улуг черни Сибирьниң болгаш Ыраккы Чөөн чүктүң тудуглары эзлеп турар.

Күчүлүг электростанцияларын, үлетпүрүнүң кедергей улуг будүрүлгелерин тудар, чаз хоорайларны тургузар дээш, партияның болгаш комсомолдуң кыйырыы-биле ында чүс-чүс муң оолдар, кыстар четкилеп келген. Совет улустуң алдарлыг революстуг болгаш күш-ажылчы чаңчылдарының телептиг салгаачызы болур аныяк салганчылар карак-кызыл күш-ажылга, дошкун бойдус-биле демиселге өзүп, доругуп турар.

Бөгүн дистиң бүгү чонувус коммунизмни тургузарының улуг программазын амыдыралга боттандырары-биле маадырлыг ажылдап турар. Чеди чылдың планын хуусаа бетинде күүседири дээш, коммунизмниң материал-техниктиг баазазын тургузары дээш дайынчы чарышты улам-на калбартып чорударынче силерни, аныяк тудугжуларны СЭКП ТК-зы кыйгырып тур.

Ам силерге кол чүве болза бодунуң мергежилин доктаамал бедидери, практиктиг ажылга өөренири, будүрүлгени организастаарын болбаазыраңгайжыдары, тудугларның курлавырларын дилеп тывары болгаш дээре ажыглаары болур. Чаа будүрүлге күчүлерин ажыглалга эң-не дүргеч киирерин чедип алыры-биле, коммунистиг тургузуушкуннуң темпилерин дүргедедир сорулга-биле күш-ажылдың эң-не бедик будүрүнчүлүүн чедип алыңар.

Силер тудугларыңарга өзүлүг сагыш човангыр эзлер болуп, тудуг материалдарын болгаш техниканы камныг база чогумчалыг ажыглаары дээш демисежип, ажылдарың бедик шынарлыг болурун болгаш оон карылгазын эвээжедирин чедип алыр, капитал тудуушкунга тускайлап берип турар улустуң кедергей улуг хөреңгилериниң көпеек бүрүзүн камнаар ужурлуг силер. Ажыл-агыйжы эвес чоруктуң, чалгааларның, үрей кылырларның, төтчеглекчилериниң тудугларга турар чери чок болур ужурлуг. Олар-биле демиселге партия организацияларынга дузалаары — комсомол организацияларының, «Комсомолчу прожекторнуң» отрядтарының сорулгазы.

Магалыг коммунистиг даартагы хүннү силер боттарыңарның холдарыңар-биле тургузуп турар-дыр силер, силер аңаа чурттаар апаар силер, силер быжыг туруштуг өөренир, эртемниң болгаш техниканың чедиишкиннерин шиңгэдип алыр, бодунуң культурлуг ниити билиин калбартыр, бодун болгаш бодунуң эштерин коммунистиг идейлиг чоруккa болгаш бүзүрелдиг чоруккa, чаз ниитилелдиң кижизиниң хевирлеринге болгаш шынарларынга, коммунизм тургузукчуларының моральдыг ажыг-чаңының дүрүмнерин өзугаар чурттаарынга болгаш ажылдаарынга кижизидер ужурлуг силер.

Шалыпчы тудугларда силерниң магалыг ажыл-херектериңерни партия бедии-биле үнелеп турар. Коммунизмниң тудугларынга карак-кызыл күш-ажылы-биле совет аныяктарны, ленинчи комсомолду алдаржыдып турар боттарының оолдарынга болгаш кыстарынга дистиң улузувус эрге өзугаар чоргаарланып турар. Силерниң сооңардан чурттуң чеен таланы районнарының тудугларынга аныяк тудугжуларның чаа-чаа отрядтары четкилей бөөр дээрзинге бистер быжыы-биле бүзүреп турар бис.

Силерге чаа-чаа чедиишкиннерни, хууда амыдыралыңарга аас-кежиин, дистиң чуртувуска коммунизмниң тиилелгези дээш улуг күш-ажылчы тиилелгелерни күзеп тур мен, аныяк өңнүктер!

Н. ХРУЩЕВ.

1963 чылдың сентябрьның 26.

Партиявыска каттыжып, деткип тур бис

ЛЕНИНЧИ ОРУКТАП

Делегейниң тайбыңга ынакшылдыг кижи төрелгетени адролуг чепсектиң шенелделерин хоругдаар дугайында Москвага ат салган Керээни канчаардаа ажок улуг өөрүшкү, бедик көдүлүүшкүн-биле хүлээп алган болгай. Ам ол Керээниң адаанга барык 100 хире улуг-биче, аңгы-аңгы социал тургузуглуг күрүнелер ат салган. Моон-биле холбаштыр кыдат чазактың ол Керээге, Совет чазакка, СЭКП-ге удур чорудуп турар политиказынга совет кижилериң килеңневес-даа аргазы чок. Мао Цзэ-дуң баштаан кыдат удуртукчулар тайбыңның революциялың ленинчи иделарын хажыдып, ам мырыңай боттарының «хуу» атомнуг чепсээн, шын-меге аргалар-биле, ындындала берге экономнуг байдалда чурттап турар кыдат чонуң күжү-биле шыдай будүрүп алырынче чүткүп турарлар-дыр. Амгы үеде ядролуг чепсекти хөй күрүнелерниң холунче киирер байтыгай, харын оларның шенелделерин безин делегейниң чурттакчы чонунуң амыдыралына улуг аймык болуп турар дээш хоруп турар-дыр.

Ынчангаш миллион-миллион кижилерниң чаагай күзелдерин илередип турар Совет чазактың Медеглелии, СЭКП-ниң ленинчи шугумун изии-биле деткип турар мен.

С. САТ,
тудугжу.

Бистиң эрге-ажыывыска

Кыдат чазактың сентябрь 1-де медеглелинге холбаштыр Совет чазактың Медеглели бистиң совет кижилериң болгаш тайбыңга ынакшылдыг бүгү кижилериң эрге-ажыктарынга дүгжүп, оларның күзел-соруун илередип турар-дыр. Бистиң ленинчи Коммунистиг партиявыстың болгаш Совет чазаавыстың тайбың политиказын кыдат удуртукчуларның хоптап, нүүлдеп турарын дыңнаан кижиниң килеңиг сеткили дораан-на хайыгып келир-дир.

Коммунистиг партияның болгаш Совет эрге-чагырганың өчызында, Тыва улус хостуг, аас-кежиктиг чурттаганы чедип алган. Ынчангаш тыва улус бүгү совет улустар-биле кады, кыдат удуртукчуларның меге нүүлдерин шыңгыы буруу шаап турар.

Бистиң партиявыс болгаш чазаавыс, эш Н. С. Хрущев тайбың политиканы чайгылыш чок чорудуп турар. Оон ачызында бистер, совет кижилер, коммунистиг тургузуушкуну чедиишкиниг чорудуп турар бис.

Тайбыңы болгаш улустар аразынга найыралды быжыглаарынче углаңган бистиң чазаавыстың Медеглелин бүгү совет кижилер-биле кады сагыш-сеткилиниң ханызындан деткип тур мен.

Совет кижилериң эрге-ажыктары дээш бистиң чазаавыстың могаг чокка туржуп турарынга чүректиң ханызындан байыр чедирип турар бис.

К. ӨЛЗЕЙ.

Эрзин көдээ Советтиң депутады.

Н. С. Хрущев Кубаньда

КРАСНОДАР. (Парлалга бөлүү). СЭКП Төп Комитединиң Бирги секретары, ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев сентябрь 25-те ында чеде берген. Аэродромга Н. С. Хрущевту Краснодарның партия крайкомнарының бирги секретарьлары — көдээ ажыл-агыйының Г. И. Воробьев, үлетпүрүүн — А. И. Качанов, крайкүүскомнарның даргалары—И. Т. Трубилин биле А. Н. Чуркин, а ол ышкаш крайның өске-даа удуртукчу ажылдакчылары уткуп алган. Н. С. Хрущев аэродромдан Славянскиниң будүрүлге өргелелиниң рис ажылдыг «Красноармейск» совхозунче чорупкан. Эргим залчыны ажыл-агыйының ажылчыннары болгаш тускай эртемниглери чылыы-биле уткуп алган.

Эш Н. С. Хрущев будүрүлге-биле танышкан болгаш рис тарып турар шөлдерге барып, «Красноармейск» совхозтуң ажылчыннары болгаш тускай эртемниглери-биле чугаалашкан.

Социалистиг чурттарның чаңгыс эви дээш

Кыдат удуртукчуларның бистиң Коммунистиг партиявыска удур хопмегелериниң дугайында Совет чазактың сөөлгү Медеглелин номчуп, ында айыткан бистиң партиявыстың болгаш чазаавыстың иштики болгаш даштыкы политиказын детківес кижи бистиң чуртувуста чок. Кыдат удуртукчуларның буруузу-биле ийи улуг партияларның аразынга болу берген маргылдаалар дугайында чогуур харыны Совет чазак өй-шаанда берип турар-дыр.

Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиң шенелделерин хоруудар дугайында Москва Керээзин делегейниң бүгү улустары хүлээп ап турда, кыдат чарылдырыкчылар харын аңаа удурланып, оон эрткеш, Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының ленинчи политиказын хоптап-нүүлдеп турарлардыр. Ол хоп-мегезин-биле олар чүүдаа чедип ап шыдавастар! Буурааш-кынга чайлаш чок таваржырлар, Бистиң партиявыс социалистиг чурттарның чаңгыс эви дээш туржуп турар.

И. ЦЕЛИЩЕВ,
СЭКП кежигүү.

Кызылдың авиаторлары бо хүннерде Улуг Октябрьның 46 чыл ооюнга турааскаткан күш-ажылчы эзлчеде турупкан, коммунистиг күш-ажылдың коллективи дээш демиселин улам күштелдиргеннер.

Чаржып турарларның мурнунда коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары, комсомолчулар, самолёт командири **Александр Хазов**, ийиги ужудукчу, аэропортта комсомол организацызының секретары **Виктор Лухтанов** олар чоруп турарлар. Олар пассажирлер болгаш чүүк дажыглаарының 8 айлар планын ыракта ажыр күүсеткеннер.

Бо хүннерде коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары, самолёттар командирлери **Алексей Чкмий-оол, Куулар Канзыыр-оол,** ийиги ужудукчу **Мерген Мунзук** болгаш өскелердаа эки ажылдап турарлар. Кызыл аэропорт чылдың эрткен 8 айларында чүүктерден ангыда, 80 муң ажыг пассажирлерни дажыглаан. Ол эрткен чылдың ол үеэнинде ыракта хөй болган.

ЧУРУКТА: Октябрь мурнунуң социалистиг чарыжының мурнакчылары, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары **Александр Хазов** биле **Виктор Лухтанов** олар.

Фото К. БЕЛОВТУУ.

Үүректиң ханызындан байыр чедиришкини

ССРЭ-ниң Министрлер Чөвүлелиниң Даргазы Н. С. Хрущев биле ССРЭ-ниң Дээди Совединиң Президиумунуң Даргазы Л. И. Брежнев олар Йемен Араб Республиканың президентизи маршал Абдалла Ас-Салялга телеграмма чоруткаш, национал байырлал-биле — Йеменге хаан өзу-чурумун дүжүргениниң болгаш Йемен Араб Республиканы чарлаанының бир чыл болган ою-биле холбаштыр Йеменниң чазаанга болгаш чонунга үүректиң ханызындан байыр чедирген.

Тайбыңы камгалаарының болгаш колониализмге удур демиселдиң хөрээнге Йемен Араб Республиканың салыышкынын совет улус бедии-биле үнелеп турар деп, Н. С. Хрущев биле Л. И. Брежнев демдеглээн. Совет-йемен найырал моон соңгаар-даа ийи чурттарның болгаш бүгү делегейге тайбыңның хөрээнин эрге-ажыктарынга хөгжүүр апаар дээрзинге бүзүрелин олар илереткен.

(СЭТА).

КОММУНИСТИГ КҮШ-АЖЫЛДЫҢ ШАЛЫПЧЫЛАРЫ

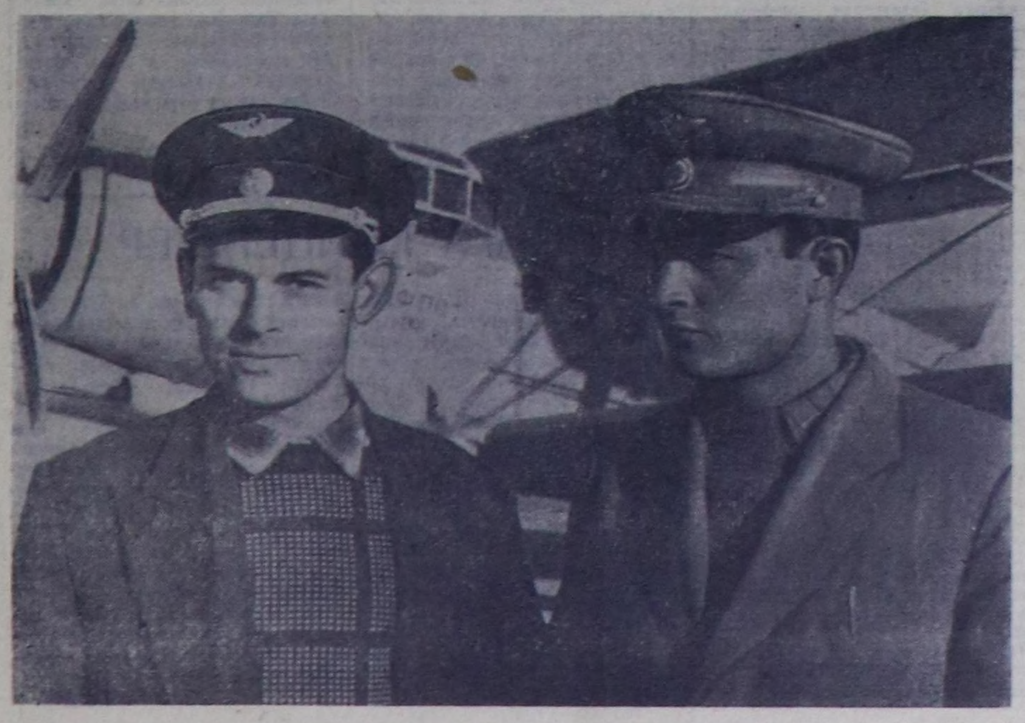

Көдээ ажыл-агый ажылдарының ХҮН ДЕМДЕГЛЕЛИ

Сентябрьның сөөлгү он хонуу дооступ турар. Хар чаап эгелээринге чедир эвээш хонуктар арткан. Республиканың дыка хөй тараажылары тараа кезилдезин дүрген доозар болгаш күрүне шыгжамырынче тараа чудүрүп чорудар дээш бо хүннерде минута бүрүзүн үнелеп турар. Ындыг болзадаа ажаап алыышкыныңы темпилери ам-даа куду. Республикада ниитизи-биле тараа культураларының үштүң бири хирези сыпта хевээр. Тараа хүлээп алыр пунктуларда 2.300 муң пуд тараа кирген.

Барыын-Хемчик районнуң ховуларының ажыл-ишчилери тараа кезилдезин республикада бир дугаарында дооскан, «Барлык» болгаш «Шекпээр» совхозтарның соондан районнуң арткан ажылагыйлары дүжүт ажаап алыышкынын доозуп турар. Таңдыда «Революцияның чалбыыжы» колхозтуң механизаторлары бедик организастыг чоруктуң үлегер-чижээн көргүзүп турар. Олар бо хүннерде будүрер ажылдың нормаларын дыка ажыр күүседип турар, Чижээ, комбайнерлер Иван Чистобаев, Влас Мымрин, Николай Федячкин хүнде 10 гектарны кестирер нормалыг тургаш, 15—20 гектарны ажаап ап турар. Тавычаларны бөлдүрүп бастырар ажылда Николай Пахоруков, Сергей Суртаев болгаш Валерий Тушмиицев олар бүдүн-чартык нормаларны күүседип турар. Колхозтуң ажылишчилери ажаап алыышкынны октябрь 5-ке чедир доозар дээш бүгү күжүн салып турар.

Ындыг болза-даа кожазында «Тиилелге» совхозтуң механизаторлары балгазынчыларның үлегерин эдербейн турар. Бо ажылагый дүжүт ажаап алыышкынын улуг четпестерлиг чорудуп турарын эрткен хүн демдеглелдеринге айтып келген. Ындыг болза-даа байдал барык-ла өскерилбейн турар. Ында тараа культураларының кезин амга чедир ажаап алдынмаанын чугаалааргa-ла четчир. Бир эвес ажаап алыышкын моон соңгаар ындыг темпилиг чоруттунар болза ам-даа бир айдан эвээш эвес хире үе негеттинер апаар. Ажаап алыышкынны узамдыктырары чүү чүвеге чедирип болурун совхозтуң удуртукчулары билбейн турарлар бе?

Ажаап алыышкынга хожудаашкынның чылдагааны чаңгыс: организас чок чорук, техниканың болганчок-ла анаа турар чоруу, дүжүттүң салым-чолу дээш кижилер боттарының харыысалгазын чидиргени болур. Совхозтуң 6 дугаар бригадазын (бригадири эш Шаталов) чижекке ап көрээл. Ында күүсеттинген ажылдарның үчёду безин сентябрь 19-тан бөөр чоруттунмаан. Ол дугайын комбайнерлер кайгап турар. Совхозта партбюронуң секретары эш Дамдын доктаамал туруп турар болза-даа корум-чурум чок чорукту сагыш амыр көрүп турар.

Тес-Хем будүрүлге өргелелиниң ажыл-агыйларында ажаап алыышкынның байдалы база өкиживейн турар. «Тес-Хем» совхозтуң механизаторлары тергиин организас чок чоруктy көргүзүп турар. Ында ажаап алыышкын эгелээнден бөөр чүгле 575 гектар тараа кестинген. Олар чүү маңап, чүү чүвеге идеп турарлары? Тес-Хем будүрүлге өргелелиниң ажылдакчылары (начальниги эш Сонам, кол агроному эш Бады-Суур), Тес-Хем партком (секретары эш Кызыл-оол) ажаап алыышкынны чоокку хүннерде доозар, тарааны хар адаанче киирбес дээш дээштиг хемчеглерни алыр үе келген.

Каа-Хем районнуң тараажылары ажаап алыышкынның темпизин сөөлгү он хонукта элээн күштелдирген. Ынчалзажок оожургаарының кайдыг-даа барымдаазы чок. Ажаап алыышкынны доозар дээш аңаа ам-даа хөй чүүлдерни кылыр апаар. Ленин аттыг, «Кызыл тук», «Совет Тыва» колхозтарның ажыл-ишчилери онза куженишкиниг ажылдаар ужурлуг. Ол ажыл-агыйларда багай ажаалданың уржуу-биле техника болганчок-ла анаа турар, амгы үеде үнелиг минута бүрүзүн ажыглаар дээш демисел четпес чоруттунуп турар. Бар турар аргаларны бүрүү-биле ажыглаары болгаш дүжүт ажаап алыышкынын дүрген доозары каа-хемчилериниң алдарлыг хөрээ болур.

Тарааны төтчеглээр чорук-биле демиселче онза кичээнгей салза чогуур. Ындыг фактылар чамдык ажыл-агыйларда бар. Каа-Хем районнуң «Тиилелге» колхозунда ажылдап турар № 3 АТК-ның чолаачызы Бугаев 560 килограмм тарааны оорлап алырын оралдаажып турган. Шагаан-Арыг АТК-зының чолаачызы Монгуш Улуг-Хем районнуң «Чодураа» колхозунда деңзи чок чорукту ажыглап алгаш, 120 килограмм тарааны оорлап алган. Ол-ла ажыл-агыйның бодунуң комбайнери Кабанов бир бункер тарааны ыяш дөзүнге ургаш, саваң-биле шып каан чыткан. «Улуг-Хая» совхозтуң бирги салбырының өргелекчизи Бегзи тараа кудуруу деп чылдак-биле 200 килограмм эки тарааны төтчеглээн. Ниитиниң хөреңгизи-биле амыдыраш чурттаар дээр ындыг кижилерниң оралдажыышкынын шиитпирлиг-биле чайладыр херек. Ак-сеткилдиг эвес кижилер тараа оорлаарынга дузалан турар ажылагыйжы эвес, харыысалга чок чоруктарны узуткап, контрольдуңзытса чогуур.

Көдээниң партия организациялары бо хүннерде масса-политиктиг ажылды онза калбартыр, ажаап алыышкында ажылдап турар кижи бүрүзүнүң харыысалгазын бедидер ужурлуг. Чүгле бо таварылгада тараа культураларының кезилдезин болгаш бастырылгазын дүрген доозуп шыдаар бис.

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлери—амыдыралда

Улам-на идепкейжээн

Ажылчы чоннарның ортузунга идеологтуг ажылды улам күштелдирер талазы-биле көдээ партия организацияларының харыысалгазын улгаттырарын СЭКП Төп Комитединиң июнь Пленуму онзалап айыткан. Колхозчу ажыл-ишчилерниң ортузунга идей-кижизидилгелиг ажылды улам бедик деңнелче көдүрүп, ТК-ның июнь Пленумунуң төөгүлүг шиитпирлерин күүседир талазы-биле Чөөн-Хемчик районнуң Ленин аттыг колхозта партия организациязы чамдык организастыг хемчеглерни алган. Моон түңнелинде колхозчулар ортузунда чоруттунуп турар политиктиг болгаш кижизидилгелиг ажылдар тодаргай сорулгалыг, улам идепкейжи хевирлиг апарган.

Парторганизация лекторлар белүүнүң, агитколлективтиң ажылын экижидип, оларның составынга шыырак билиглиг эштерни немей киирген. 40 кижи составтыг интеллигентилер белүүн тургускаш, көдээ интеллигентилерни идеологтуг ажылче калбаа-биле хаара тудуп киириштирген. Сесегениң хову турлаанга бир агитпунктуну доктаамал ажылдаар кылдыр немей дерип тургускан.

Идеология ажылын чорудар ужурлуг үстүнде күштерни таарыштыр тургускаш, парторганизация оларны дамчыштыр янзы-бүрү ажылдарны чорудуп турар. Агитаторлар боттарының участоктарында доктаамал барып, тайылбыр ажылын колхозтуң ажыл-херээ-биле сырый холбаштырып турар апарган. Лекторлар белүү эрткен 8 айларда 54 лекцияларны чонга номчуп берген. Интеллигентилер хөй талалыг политиктиг кижизидилге ажылдарын чорудуп турарлар. Колхозчу чонну кижизидиринге, оларны ажыл-ишче мобилизастаарынга коммунистерни, көдээ Советтиң депутаттарын, херээженнер чөвүлелиниң активчилерин киириштирип турар.

Идеологтуг ажылды экижидип, ону ханы утка-шынарлыг болдурарының бир чугула үүлү—идеология ажылдакчыларының: лекторларның, агитаторларның болгаш еске-даа активтерниң боттарының билиин бедидеринге, практиктиг ажыл-чорудулгазынга дузалаары болур. Мону барымдаалааш, бистиң партия организациязыс агитаторларның, лекторларның сургаалдалыг хуралдарын, семинарларын организастап эрттирип турар. СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлериниң, СЭКП ТК-ның Ажык чагаазының талазы-биле семинарларны эрттирген. Августуң ийиги чартыында болган семинарга коммунистиг болгаш ажылчын партияларның чаңгыс эви, үүс гектар ажыглалдыг черге онааштыр продукция бүдүрери, социалистиг чарышты организастаары деп темаларга лекциялар номчуттунган. Ындыг хемчеглер лекторларның, агитаторларның билиин бедидеринге, колхозтуң ажыл-чорудулгазы-биле оларның таныш болурунга дузалап турар.

Тематиктиг кежээлерни, мурнакчылар-биле ужуражылгаларны база ажыглап турар бис. «Амыдыралга болгаш күш-ажылга культура дээш» деп чоокта чаа чоруткан темалыг кежээ солун болган. Аңаа чүве чугаалаан механизатор коммунист М. Коңгар, мурнакчы саанчы комсомолчу О. Часкал оларның чугааларын колхозчулар улуг сонуургал-биле дыңнаннар. Ол ышкаш, «СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирин күүседиринге херээженнерниң ролю» деп темага болган хуралга колхоз даргазы эш С. Комбу илеткел кылган. Колхозчу херээженнер аңаа идепкейлиг киржип, санал-онаалдарны бергеш, боттарының тодаргай хүлээлгелерни ап тургулаан. Чижээ, № 1 сүт-бараан фермазының саанчылары Т. Шаңнай, О. Часкал олар августа 20 тонна сүт саарын хүлээнгеш, оозун ажыр күүсеткен. Сентябрьде ооң күүселдези база эки чоруп турар.

Тараа ажаалдазының болгаш мал чеми белеткелиниң үезинде ховунуң ажыл-ишчилериниң ортузунга хөй талалыг тайылбыр ажылын агитаторлар О. Коңгар-оол, О. Байыр-оол, М. Коңгар, М. Өлзей-оол олар кылып келгеннер. Тайылбыр ажылын чорудары-биле кады олар хову турлагларынга агитпунктуну тургузарынга, көскү агитацияны дерип кылырынга эки киришкеннер. Бо чылын дүжүт хирелиг болзажок, бистиң колхоз күрүне шыгжамырынга 800 тонна тарааны киирип болур аргалыг бооп турарынга идеологтуг ажылды экижиткени улуг дузалыг болган.

Идеология ажылының еске хевирлери-биле кады көскү агитацияны экижидиринче парторганизация кичээнгей салып турар. Колхоз төвүнде болгаш бригадаларга көскү агитацияның янзы-бүрү хевирлерин делгээн, районнуң, колхозтуң планныг онаалгаларын, оларның күүселдезин ында көргүзүп турар. Партия организациязының органы «Ленинчи» хана солун айда ийи удаа хөй хоолгалыг кылдыр үнүп турар апарган. Ооң ачызында, колхозтуң фермаларында, бригадаларында ажылдап турар кижилер ийи неделя болгаш-ла «Ленинчиниң» чаа дугаарын номчуур аргалыг болган. Хана солун көрүштүг, эки каастаттынган, парлаттынган материалдары дээштиг болзун дээш, ооң редколлегия кежигүннери эштер С. Кара-Сал, О. Байыр, Т. Күдер-оол, А. Аракчаа олар кызымак ажылдап турарлар.

Төп Комитеттиң июнь Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр чамдык организастыг хемчеглер алдынып, эки чүүлдер кылдынган болза-даа, парторганизацияның идей-кижизидилгелиг ажылында четпестер ам-даа бар. Ол четпестерни дарый чайладыр дээш ам-даа күзениишкинниг ажылдаары партбюродан, агитаторлар, лекторлардан негеттинип турар.

Х. БОРБАЙ-ООЛ.
колхозта парторганизация секретары.

Көдээ киномеханиктер бригадазы

Бистиң республиканың барык-ла чурттакчылыг суур бүрүзү бодунуң турум киноустановказы-биле хандыртынган. Бодунуң бүгү-ле ажыл-чорудулгазын амыдырал-биле, коммунистиг тургузуушкунуң практиказы-биле улам-на чоокшулаштырып турар, ажылчын коллектив — көдээ киномеханиктериниң бригадалары бисте хөй-хөй-биле тургустунуп турар. Ооң дугайын моон адаанда парладывыс. Партия организацияларының чон ортузунга идеологтуг ажыл чорударынга бир даныр чер — кино хандырылгазында бо чаа, депшилгелиг аргазын калбаа-биле ажыглаалынар.

СЭКП-ниң XXII съездизинің төөгүлүг шиитпирлерин, көдээ ажылагый бүдүрүлгезин улам ыңай хөгжүдер талазы-биле партия болгаш чазактың хемчеглерин боттандырар дээш культура ажылдакчылары, бүгү совет улус-биле бир демей, чаачаа солун ажыл-херектерни кылып турарлар. Бодунуң ажылын амыдыралдың негелделери-биле, коммунистиг тургузуушкунуң практиказы-биле улам-на харылзаштырары — оларның ажылында кол чүүл апарган.

Чоннуң кино хандырылгазын экижидиринче угланган чаа хөй-ниитичи эгелээшкин—көдээ киномеханиктерни бригадалар кылдыр каттыштырар ажыл Новосибирск, Кемерово, Брянск областарның болгаш Красноярск крайның чамдык районнарында эң-не баштай тыптып келгилээн.

Киномеханиктер бригадазы—күүне планын күүседири дээш харыысалганы бодунга алган ажылчын коллектив-тир.

Чаңгыс көдээ Советтиң девискээринде ажылдап турар азы чаңгыс колхозту, совхозту, ыяш ажыл-агый черин хандырып турар киноустановкаларның киномеханиктери, оларның дузалакчылары, мотористер, турум болгаш көжер кино установкаларның контролёрлары бригаданың составынга кирип турар. Хөй кезиинде-ле, бир бригадага ийиден сес чедир киноустановкаларны каттыштырар.

Киноустановкаларның ажылынга хамаарышкан бүгү-ле айтырыгларны: ойынмнерни чедирип алырын, киносеансыларга көрүкчүлерни хаара тударын, кинотехниканы болгаш кинодерилгелерни ажыглаарын, өрт айылынга удур демисел чорударын коллективтии-биле шиитпирлеп турар. Социалистиг чарыштың чоруп турарын, күш-ажыл чурумун болгаш еске-даа айтырыгларны бригаданың хуралдарынга база-да чугаалажып турар.

Бригадиринге кымны киирип ап болурул?

Ажыл-херээнге онза мергежилдиг, политиктиг билиг-биле эки чепсегленген киномеханиктерни бригадирге киирип алыр, ону бригаданың ниити хуралынга бадылаар. Ол бригадирни колхозтуң азы совхозтуң партия организациязының, көдээ Советтиң күүскомунуң сүмелээни-биле киирип алыры кончуг чугула. Бригаданың бригадирин болгаш составын райкүүскомнуң культура килдизиниң дужаалын өзугаар бадылаар.

Россия Федерациязынга эң-не баштай ындыг бригада Новосибирск областа Тогучинск районнуң киномеханиги коммунист Борис Илларионович Федяшевтиң бот идепкейи-биле тургустунуп эгелээн. Ол, Юртовск көдээ Советтин девискээринде туруп турар болгаш ийи колхозту, ийи ыяш ажыл-агый черин хандырып турар чеди турум киноустановкаларның ажылдакчыларын чаңгыс бригадага каттыштырган.

Амыдырал-биле, бүдүрүлге-биле харылзаазын быжыглаары, партия организациязының идеологтуг ажылынга боттуг дуза чедирери бригаданы организастаанының баштайгы хүннеринден эгелээш ооң ажылының кол чүүлү апарган.

Киноустановкаларның репертуар планын тургузарда, колхозтарның удуртулгазының болгаш хөй-ниити организацияларының кичээнгейин угландырар ужурлуг ажыл-агый болгаш политиктиг тодаргай сорулгаларны база-ла өөренин көрүп ооң-биле дүүштүрүп турар.

Тогучинск районнуң бүгү ажылчы чоннары улуг идей-кижизидилгелиг уран-чечен фильмнерни көөрүп ам чаңчыл болдурганнар. Ол ышкаш, эш Федяшев кинофестивальдарны, көрүкчүлер конференциязын, кинокежээлерни клуб болгаш библиотека ажылдакчылары-биле кады эрттирип турар. Колхозтуң ажыл-херээнин практиказынга үнелиг эртем-нептереддиг болгаш документальдыг фильмнерде бүгү-ле чаа, мурнакчы чүүлдерни бригаданың кежигүннери идепкейлии-биле пропагандалап, ындыг фильмнерниң көрүлдезин хөй-биле организастап турар. Бо ажылга хөй-ниитичи активтер база-ла идепкейлиг киржип турар.

Фильмнер дугайында чон ортузунда тайылбыр ажылын чорудар кинолекториялар, колхоз бүдүрүлгезиниң мурнакчыларынга тураскаатган киносеансылар, үннүг киносолун, «Хүннүң чаа үүлдери» деп радиосолун, «Пионер кинотеатрлары» болгаш кино бригадазының өске-даа хевирлерин мында калбаа-биле ажыглап турар.

Чоннуң кино хандырылгазында бо ышкаш чаа, хөй-ниитичи эгелээшкиннер чер болганда-ла тыптып, сайзырап турар. Бистиң республиканың көдээ черлеринде киномеханиктериниң бригадазы база-ла тургустунуп, олар бо чаа, депшилгелиг арганың хөй-хөй мергежилдери-биле бодунуң ажылын чаартып турар апарган.

Тываның барык-ла чурттакчылыг суур бүрүзү бодунуң турум киноустановказы-биле хандыртынган, ол чорук чоннуң кино хандырылгазын экижидиринге таарымчалыг. Бо чылдың бирги чартыында республиканың көдээ черлеринге бир көрүкчү-ле 12 фильмни көрген, а ийиги чартык чылдың эгезинден бээр көдээ көрүкчүлериниң кино көөрү мурнундагызындан-даа көвүдээн. Көдээниң ажыл-ишчилериниге кино көргүзүлгезиниң саны бирги чартык чылда 23940 сеансыларга четкен. Моон алгаш көөрге, кайда-ла киномеханиктер бригадазы бар болдур, ында ажылхерек улам-на экижип турар.

Чижек кылдыр, «Тес-Хем» совхозтуң киномеханиги, ында киномеханиктер бригадазының бригадири Чамзырай Дагбаны ап көрээл. Ол киномеханиги кылдыр 6 кижини өөреткен. Совхозтуң девискээринде киномеханиктерни эвилелдеп алгаш, фермаларга болгаш бригадаларга кино көргүзүлгезин дыка экижиткен. Совхозтуң киноустановка бүрүзүнде кино организаторлар бар, олар кино көөрүнче чонну эвилелдеп, киноларны ужур-утказын ажылчы чонга калбаа-биле тайылбырлап турарлар. Көдээ ажыл-агый фильмнерин көргүзери совхозта экижээн.

Өске бир киномеханик —Каа-Хем районнуң Бүрен-Хемде эш Георгий Каблуковтуң ажыл дуржулгазын ап көрээл. Ол «Совет Тыва», «Бурунгаар», «Октябрь 30 чылы», «Ленинчи өрүк» колхозтарда киноустановкаларны каттыштырган, ында киномеханиктерниң ажылын улуртуп, оларга боттуг дузаны чедирип турар. Ол черлерде киноустановкалар мурнунда планын күүсетпейн, эрөнгей өзү-биле ажылдап турган болза, ам олар кино көргүзүлгезиниң көрүкчүлер, акша болгаш сеанс планнарын ай, квартал санында долдур болгаш ажыр күүседип турар апарган.

Бир кезек үеде «Совет Тыва» колхозта киноустановка планын күүсетпейн, багай ажылдап турган. Ол дугайын бригаданың кежигүннери чугаалашкаш, ынаар эш Каблуковтуң бодун чоруткан. Аңаа баргаш, бригадир ук киноустановканың киноаппарадын септеп берген болгаш суурга кино үндүрүлгезиниң байдалы-биле тайышкан. Ооң соонда бо колхозка кинону доктаамал көргүзүп турар.

Бо үстүнде ийи бригаданың ажылындан безин алгаш көөрге, бригадалыг методтуң ажык-дузазы дыка улуг, олар бир демниг күш-биле, аразында быжыг харылзаазы-биле чонга кино пропагандазын улам-на калбартып шыдаар дээрзи илдең-дир.

Амгы үеде бистиң республикада көдээ киномеханиктериниң 30 ажыг бригадалары тургустунган. Таңды, Чөөн-Хемчик, Тожу, Каа-Хем, Барыын-Хемчик, Тес-Хем районнарга ындыг бригадаларны тургузары доозулган. Өске районнарда бригадалар чаа организастаттынын турар. Сорулга болза, ол районнарга киномеханиктер бригадаларын дүрген тургускаш; бо депшилгелиг методту ажыглаарынче оларның күжүн болгаш аргаларын угландырары, республиканың Культура министерствозунуң кинофикация эргелелиниң талазындан ол бригадаларга практиктиг дузаны чедирери болур.

Тыванын көдээ чонунга кино хандырылгазында кол четпестерни—көдээ ажыл-агый болгаш эртем-нептереддиг фильмнерни эвээш көргүзүп турарын, ылангыя малчыннарга кинону ховар чедирип турарын болгаш кинофильмнерни үрелиишкиннерден болгаш чидирер чоруктан камгалаарын үндезини-биле чок болдурары чугула. «Кинону—кижи бүрүзүнге» деп кыйгырыгны салбышаан, киномеханиктер бригадалары чаа күш-биле, чаа арга-дуржулгалар-биле ажылдаар ужурлуг. Ынчангаш СЭКП-ниң Программазында: **«Коммунистиг ниитилелди калбартып тургузарының үезинде культура хөгжүлдези культураның улуг революциязын боттандырып доозарының үе-чадазы болур. Коммунизмниң тиилелгезинге идеология болгаш культура талазы-биле бүгү-ле эргежок чугула байдалдарны тургузары ол үе-чадада хандыртынар»** деп айыткан. Ону удуртулга болдурар ужурлуг бис.

Отчёттар болгаш соңгулдалар

Коммунистер ажылын түңнеп көрген

Республиканың хереглекчилер ниитилелиниң АТК-зы — республикада мурнакчы автоажыл-агыйларның бирээзи. Ол коллективтиң ажыл-ишчилери СЭКП-ниң XXII съездизинің болгаш СЭКП ТК-ның Пленумнарының төөгүлүг шиитпирлерин амыдыралга боттандырбышаан, чеди чылдың бешки чылының бүдүрүлге онаалдазын хуусаа бетинде, декабрь 5-ке чедир күүседир деп бедиткен социалистиг хүлээлгени алган ажылдап турарлар. Бызыманнаг ажылдан келгениниң түңнелинде коллектив 8 айларның дургузунда чүк сөөртүүнүң планын тонна-километр талазы-биле 144,8 хуу, тонна талазы-биле 100,5 хуу күүсеткен. Чүк сөөртүүнүң планын чыл дургузунда 10 мүн тонна ажыр күүседир деп хүлээлгезин сентябрь 23-ке чедир 13 мүн тонна ажыр сөөткен. Күш-ажылдың бүдүрүкчүлүүн бо аразында 20 хуу бедиткен болгаш 50,4 мүн тонна кывар үүлдү камнап алган. Транспортчулар бо аразында бир тонна-километрнин бот-үнелин 12 хуу чиигеткеннер.

Бо бүгү чедиишкиннер дугайын АТК-да партия эге организациязының чоокта чаа болган отчёт-соңгулдалыг хуралында партия эге организациязының секретары эш Ковалев бодунуң илеткелинге чугаалаан. Автотранспортчуларның ол чедиишкиннерин СЭКП-ниң Кызыл хооркому, хооркүүском, СЭКП-ниң обкому, Тыва АССР-ниң Министрлер Чөвүлели база респотребсоюзтуң баштаар чери бедик үнелеп, чылдың бирги чартысының түңнелинде АТК-ның коллективинге Шилчиир кызыл туктарны тывыскан. Бо чорук коллективти улам эки ажылдаарынче сорук киирер турган.

Ындыг-даа болза, АТК-ның администрациязы, ында партия, профвилел, комсомол организациялары бүдүрүлгениң иштики курлавырларын четче ажыглаан, ажылчыннарның, инженер-техниктиг ажылдакчыларның чогаадыкчы инициативазын бүдүрүлге планын улам эки күүседири дээш демиселче эки мобилизастаан, кижилер-биле организакчы ажылды чогуур негелдезинге чедир тургускан болза, чедиишкиннер ооң-даа улуг болуру чугаажогун хуралга санал берген коммунистер чугаалап турганнар.

Коллективте кижилер-биле ажыл кошкак. Социалистиг чарышты удуртуруда ала-чаагаарлаашкын үргүлчүлевишаан. Коллективте ажылдап турар 14 бригадаларның иштинден 9-зу коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп бедик атты чедип алган-даа болза, коммунистиг күш-ажылдың шалыпчылары эвээш. 74 кижи болуп турар, социалистиг чарыштың хүлээлгелериниң күүселдезин чүгле айлап, кварталдан үндүрүп турар болгаш оларны тус-тус бригадаларның хуралдарынга чугаалажып, четпестерни илеретпейн турар.

Партия организациязы бодунуң хуралдарын уставтың негелдезин өзугаар чыыллырый, оларның чамдыктарынга бүдүрүлгениң айтырыгларын чугаалажып, коммунистерниң күжүн бүдүрүлгениң адырларынга таарыштыр тургускан-даа болза, партияның көскү агитациязын, агиторларның ажылын, культура-массалыг ажылдарны коллективке сула калбартып турган. Ажылчыннарны күш-ажылга сорук киирип кыйгырып турар лозунгнар, плакаттар бүдүрүлгениң девискээринде, албан бажынарының иштинде, даштында чок, контораның бүгү дериглиг клувунда кандыг-даа массалыг ажылдар, күш-культура болгаш спорт ажылы чорбайн турарлар. Ооң туржук, клубтуң чөвүлелин безин мынчага чедир тургуспаан.

Партия организациязының бодунуң удуртулгазында турар хөй-ниити организацияларынга удуртулгалының кошкааның, олардан негелдезинин сулаын коммунистер шын шүүмүүлээннер. Ооң уламындан местком, комсомол организациязы кижилер ортузунга боттарының чорудар ажылын барык кылбайн келгеннер. Ылангыя местком социалистиг чарышты, бүдүрүлгениң рационализаторларының болгаш чогаадыкчыларының ажылын коңчуг сула удуртуп турган. Кижилер-биле ажылдың кошкааның түңнелинде септекчилерниң болгаш чолаачыларның аразында арагалаар, күш-ажылдың сагыдарчүрүмүн үреэр чорук үргүлчүлеп турар. Бо чылдың чүгле 8 айларының дургузунда 20 ажыг катап аварий болгаш өске-даа чурум чок үүлдер болган. Ажылга доктаавас чорук коллективте үргүлчүлевишаан, эрткен үеде администрация ажылга 100 кижи хүлээп алган болза, 96 кижини ажылдан ундурген.

Партия организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралында коммунистер коллективте партия өөредилгезин организастап турарының дугайында партия организациязының бюрозунуң адрезинге шынгыы шүүмүүлел кылганнар. Эрткен өөредилге чылында партия организациязы партия чырыдышкынының бөлүмнерин организастаарда кижилерниң эки-туразы, оларның билиниң хирезин барымдаалаар чорукту үреп турган. Коллективке колдуунда агар политиканың бир бөлүмү ажылдап турган. Ол байдалды эдер талазы-биле партия организациязы бо чылын база боттуг хемчег албаан. Коллективте партия чырыдышкынының четчеленгешкинин амдыгаа чедир кылбаан.

Партбюро, ооң секретары эш Ковалев тус-тус коммунистерге тускай дааалгалар берип, оларның күүселдези дээш негелдени кошкак тургускаанын, ооң ыңай бюро кежигүнү, АТК-ның начальниги эш Масловтуң болгаш удуртулгазында инженер-техниктиг ажылдакчылардан негелдезиниң кошкак деп, хуралга санал берген эштер демдеглээннер. Чижээ, эш Масловтуң негелдези кошкак бооп турарын ажыглааш, АТК-ның кол инженери эш Новиков септекчилерниң болгаш чолаачыларның күш-ажылын чиигедир талазы-биле техниктиг чаартылгаларны, механизацияны гаражка, сепелге мастерскаязына нептеретпейн турар. Ооң туржук, бүдүрүлгениң чаартыкчыларының киирип келген үнелиг саналдарын ол херекке албайн турган. Адак сөөлүнде эш Новиков бүдүрүлгениң гаражтарын, өске бүдүрүлге черлерин кышка белеткээр талазы-биле харыылап турган ажылын үзериинге чедирип турда, местком, администрация ооң негелдени ам-даа дыңзыпаанын чолаачылар-коммунистер шыңгыы шүүмүүлээннер.

АТК-да партия организациязының отчёт-соңгулдалыг хуралының киржикчилери болунуң кол ажыл-агый организациязы болур АТК-ның ажылынга респотребсоюзтуң баштаар чери, ооң даргазы эш Бүдүгечиев материалдыг болгаш организакчы дуза көргүспейн турарын, анаа хаая аалчы өзү-биле кээп, куруг аазаашкынар берип турарын шүүмүүлээннер.

Коммунистер отчёттуг үеде партия организациязының ажылын түңнеп көрүп, четпестерни илередип, оларны чайладырының тодаргай хемчеглерин дугуржуп алганнар.

Ам кол сорулга болза, партия организациязының чаа соңгуткан составы (секретары эш Ковалев) ажылының байдалын СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлеринге дүүштүр эде тургузуп, коллективке партийжи-политиктиг, организас-массалыг ажылды улам күштелдирери, ынчангаш, республиканың автоажыл-агыйларының аразында мурнакчы болур адын төлептии-биле эдилээри ол болуп турар.

О. ШИРАП.
(«Шынның» тускай норр.).

«Тиилелге» совхозтуң Шамбалыгда № 4 трактор-хову бригадазының тараажылары бо чылдың байдалы-биле алырга багай эвес дүжүттү өстүрген. Ол дүжүттү чидириг чок ажаап алыр дээш ында кижи бүрүзү бодунуң хүлээлгезин кызымаккай күүседип турар.

Дузалакчы учётчик Тамара Норбуевна Куулар — ак-сеткилдиг ажыл-ишчилериниң бирээзи. Тамара Куулар учётчик хүлээлгезин эки күүсетпишаан, чудүрүкчүлериниң, дүжүрүкчүлериниң, чолаачыларның күүсеткен ажылын хүн бүрүде түңнеп четтигип, кым чүү кылганын кижи бүрүзүнге дыңнадып турар. Ооң-биле кады ажыл-ишчилериниң аар-саар хереглелин хандырарынче эш Куулар сагыш салып, механизаторларның таапкы, оттуг ыяш мышкаш хереглелдерин садып эккеп берип, солун номчулгаларын чорудуп турар.

Чурукта: Учётчик Т. Н. Куулар.
Фотозу С. ДЕЛГЕР-ООЛДУУ.

Ажыл-агыйга удуртулганы күштелдирер

«ҮТКА 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырында партия эге организациязы ажыл-агыйга партийжи удуртулганы отчёттуг үениң иштинде кошкак чорудуп келген деп, отчёт-соңгулдалыг хуралга коммунистер демдеглээн. Партия организациязының лекторлар бөлүү лекция, беседаны чоннуң ортузунга ховар чорудуп келген. Хүндүлел болгаш көргүзүг самбыралары чаартынмайн турар. Коммунистерниң мурнакчы ролюн бедидер, комсомол, профвилел организацияларының ажылын удуртур, массаның политиктиг болгаш күш-ажылчы идепкейин көдүрер, ажыл-агыйның мурнунда салдынган сорулгаларны чедип алыр талазы-биле партия организациязының чоруткан ажылы дыка кошкак болган.

Оон түңнелинде Арыскан салбыр бо чылын сиген белеткээр планын 77 хуу күүсеткен. Тараа культураларының гектар бүрүзүнден ортумаа-биле чүгле 3 центнер дүжүттү ажаап алган. Агаар-бойдустуң байдалы чайгы үеде берге болганы шыннна. Ынчалза-даа суггарылгаже кичээнгей салган болза, ооң канчаннда дээре дүжүттү өстүрүп алыр турган. Бо дугайында коммунистер саналдарынга тодаргай чугаалаан. Салбыр өргелекчизи эш Сюртюк, ховуу-трактор бригадазының бригадири эш Чылбак суггарылганы шуут уткан турган. Салбырның тараалары-ның ыңай нуруузун суггарып болур аргалыг. Көдүрүгениң суггарылга бугазының суу чай дургузунда ажыглаттынмаан. Кара-Дыттың, Кызыл-Туругнуң бугаларын аштап септээш, суггарылгага ажыглаан болза, дүжүт черле ындыг куду болбас ийик.

Салбырның малчыннарынга сиген кезер онаалданы тус-тус бергилээн болза-даа, чаңгыс килограмм-даа сиген бодунга белеткеп алган малчын чок болган. Чамдык малчыннар, ылангыя Калбак-кыс, Сарыг-оол, Биче-оол, Тас-оол олар сиген белеткелинге шуут киришпээн. Салбырның Калбак-Чыраада, Хам-Дытта, Кожай-Аксында кескен сигеннерни ажылчыннарның хуузунда инектери болгаш ферманың инектери төтчеглеп эгелей берген. Сарыг-оол, Дамай-оол дээн ышкаш кижилер совхоз девискээринден хөй сиген кезип алгаш, Шагаан-Арыг хоорайның чурттакчыларынга аппарып садыглап турар. Ындыг кижилерге удур демисел чорутунмайн турар.

Арыскан суурну чаагайжыдар дугайында сөөлгү чылдарда хемчеглер чоруттунмаан. Суурда туйбу, манза болгаш чугай дээн ышкаш тудут материалдары чок, ооң уламындан бажыннар чугайаттынмайн, үрелик печкалар септеттинмейн турар.

Хойжу бригаданы тургускан аттыг болган. Ам херек кырында ооң төпчүткен чери-даа чок, чурттарга бажыннары болгаш мал кажаалары кылдынмаан.

Партия организациязы, ооң секретары эш М. Чылбак культура-массалыг ажылды холга албаан. Салбырда көдээ клуб мурнунда чылдарда районга болгаш харын республикага-даа адак черге кирбейн турган болза, ам дорайтай берген. Культура-массалыг ажылдар суурга, ылангыя малчыннар ортузунга чоруттунмастаан.

Партияның политиктиг болгаш организакчы ажылын чогуур негелдеге тургузуп, коммунистернин, комсомолчуларның мурнакчы ролюн бедидип тургаш, ажыл-агыйга удуртулганың деңнелин бедидерин, кыштаглаашкынга белеткелди доп-дораан хөделдиреринин, мал ажылының продуктуларын күүседир хемчеглерни алырын отчёттуг хурал чаа соңгуткан партбюрога дааскан.

Т. КОНГАР.

НЕМЕЛДЕ ДҮК

Дүк бүдүрерин көвүдедиринге агар дүк улуг немелде болур. Улуг-Хем районнуң колхозтары болгаш совхозтары сөөлгү хүннерде 21,3 мүн хойну агарлаан, 12,2 тонна агарны азы хой бүрүзүнден 500 грамм ажыг немелде дүктү алган.

Хой агарлаашкынын организастыг чоруткаш, күрүнеге дүк садар талазы-биле тос айларның планын «Чодураа» колхоз 111,7 хуу, «Улуг-Хая» совхоз—101 хуу күүсеткен.

Д. МОҢГУШ.

Кышка белеткел

Малга четчир чемнерни, чылыг кажааларны белеткээри—ниитиниң малын хур кыш ажырарының магадылалы болур. «Барлык» совхозтуң Аксы-Барлык салбырының удуртукчулары, тускай эртемниглери болгаш бүгү малчыннары ону эки билгеш, мал кыштаглаашкынынга белеткелди организастыг чорудуп турар.

Салбырда 1418 баш мыйыстыг бөда малга, 13 мүн баш хой, өшкүге 550 тонна сиген, 5000 тонна кукуруза силозу, 60 тонна көк сула, 70 тонна будук-бүрү чемнер, 250 тонна саван белеткеттинген. Бо болза эрткен чылга деңнээрге ооң ыракта хөй болгаш эки шынарлыг белеткеттинген.

Кыштагларда мал кажааларын, малчыннар чурттаар бажыннарны септээри чайын-на эгелээн турган. Шээр малдың 17 кажааларының септелгези бүрүү-биле доозулган. Ыргактыг-Ховуда болгаш Улуг-Ховуда, Акта, Алаш-Баштарында хойнуң 10, инектиң 6 чаа кажааларын немей туткан. Септелге-биле кады 700 тонна кургаг өдек белдунген. Барлык-Аксы, Ховужук, Кара-Дыт деп черлерде үш хойжу бригаданың төптерин тудуп турар. Ында сес аал ишти чурттаар бажыннар туттунган. Чунар бажың база чедир кылдынып турар.

А. ТУЛУШ.

ЧОНГА КОНЦЕРТТЕР

СЭКП ТК-ның июнь Пленумунуң шиитпирлерин амыдыралга боттандырар дээш агитация болгаш культура-массалыг ажылдарны Ак-Туруг көдээ клуву багай эвес чорудуп турар. Клубтуң ишти, дашты көскү агитация-биле эки дериттинген. Септелгези шагда-ла доозулган. Кышкы одаар ыяш клуб чанында белеп. Шажынга удур демисел, хөй-ниити болгаш көдээ ажыл-агый темаларынга солун лекцияларны, беседаларны чоруткан. Ол ышкаш, номчулга конференциязын, ужуражылга кежээлерин клубка болгаш хову турлагларынга, сүт-бараан фермаларынга, малчыннарга эрттирип чоруткулаан.

Суурда лекторлар бөлүүнүн удуртукчузу, башкы М. Данзын алаан каш лекцияларны ажылчы чонга номчуп таныштырган. Ак-Туруг школазының башкылар коллективи-биле кады салбырның аныяктары солун концерттерин Кызыл-Дагнын, Чаа-Хөлдүн, Үрбүннүн, Кара-Талдын, Шагаан-Арыгның, Ийи-Талдын, Арысканның, Арыг-Үзүүнүн база Ак-Туругнуң чурттакчы чонунга көргүскеннер. Ырларны, шулуктерни, кыска шоодуг чугааларны, кыска шинжигештерни күүседиринге С. Дагба, Ш. Очур-оол, М. Мая, Б. Майоол, Т. Саара, М. Данзын, М. Майоол, Ы. Люба, К. Чигир-оол олар талантылыг болуп турарлар.

Ам бистиң аныяктарывыс кожавыста «Искра» колхозка концерттиг аалдап чеде бээри-биле белеткенип турар.

С. НАЙДАН.

Кызылдан барган чолаачылар

РОБЕРТ-ЗАХАРОВ — хөй чылда ажылдаан, дуржулгалыг чолаачы. Оон ажылдап турары № 1 АТК-ның чолаачылары бир бригада болуп алгаш, 1959 чылдан бээр Каа-Хем районунуң «Коммунизмче орук» көдээ ажыл-агый артелиниң тараазын ажаап алырынга болгаш мал чемнерин силостаар ажылга идепкейлиг киржип турарлар. Чолаачыларның бо бригадазын эш Захаров удуртуп келген.

Коммунистиг күш-ажылдың бригадазы деп атты чедип алган бо бригаданың кежигүннери колхозчуларның ажылынга шыңчы дузалакчылар болбушаан, күш-ажылга үлегер-чижээн көргүзүп турарлар. Ол чолаачыларның чамдыызы тарааны комбайннардан колхозтуң төп шаңынче, өскелери — төп шаңдан Кызылдың сайгарылга баазазынга чедир сөөртүп турар. Ниитизи-биле олар хүнде, муң тонна-километрден эвээш эвес ажылды күүседип турар. Оларның аразында чолаачылар Владимир Колупаев, Георгий Шульгин олар тараа сөөртүрүнүң хүн үлүүн доктаамал ажыр күүседип, сайгарылга баазазынга чедир сөөткен тараазын чидириг чокка чедирип келгеннер. Тараа сөөртүлгези-биле кады олар силос салыр ажылга база-ла киржип, аңаа четтигип турарлар.

Экс ажылы дээш транспортчу чолаачылар артель баштаар черинден макталды каш удаа алганнар. Колхозчулар бодунуң өөнүктеринге чоргааралын илередип турары таварылга эвес.

Г. Н. ЗАКРЕВСКИЙ — № 2 АТК-ның дуржулгалыг чолаачыларының бирээзи. Ол «Тиилелге» совхозка барып, тараа сөөртүр ажылда идепкейлиг киржип турар. Ол ийи комбайн агрегадындан тарааны озалдаашкын чокка, тараа шөлүнден совхоз төвүнде шаңга чедир 25 километр ажыг черге сөөртүп турар. Аныяк чолаачының хүн бүрүнүң сөөртүлге планын доктаамал ажыр күүседип турар. Кур-чер совхозунуң ажылчыннары аңаа аас шаңналын каш удаа чедирип, улам-на өки ажылдаарын күзеп турарлар.

Фотолары Г. Сиротиннин.

Капитал септелге чүге саадааныл?

Бистиң төрээн Кызыл хоорайывыста дыка хөй чуртталга бажыңнары, алды чунар бажыңнар, дөрт гостиницалар, хеп чуур чер дээш культура-амыдыралдың өске-даа хандырылга черлери доктаамал ажылдай берген. 26-гы кварталда хөй каът чаражаагай бажыңнарның тудуу хайныышкыныг үргүлчүлеп турар.

Хоорайның улам-на өзүп турар чонунуң чуртталга бажыңнарынга негелдезин хандырарын экижиде-рибиле мурнунда туттунгулаан бажыңнарны болгаш культура-амыдыралдың албан черлерин септээри база эргежок чугула болуп турар.

Бо сорулганы боттандырар тускай тудуг организациязы—«Коммунтудугнуң» септелге тудуг эргелели бистиң республикада ажылдап турар, ол болза чуртталга бажыңнарының, чунар бажыңнарның, гостиницаларның, школаларның болгаш өскелериң-даа септелгезин чогуур үезинде, бедик шынарлыг кылдыр чорудар хүлээлгелиг.

Ол организацияның мурнунда салдынган сорулгаларны ооң күүседиринге четчир санныг ажылчын күжүн, инженер-техниктиг ажылдакчыларны болгаш эргежок чугула материалдарны аңаа хандырып берген. Ынчаарга организацияның херек кырында канчаар ажылдап турарының чамдык чижектерин маңаа көргүзүп болур.

Бо чылдың эгезинде ооң удуртукчулары септелге чорудар объектилериң планнарын, ажылдарны доозарының графиктерин чогааткаш, ажылдап эгелээн. Бажың эргелелериниң ажылдакчылары септелге чорудар бажыңнариың чурттакчыларынга оларның квартираларын септээр дугайын дыцнаткылааш, оларның чамдыктарын өске бажыңнарже көжүргүлээн, а хөй кезин-ле чаагай-жыттынган квартираларны дүрген-не алырын доозаш, чылыг үеде түр чурттаары-биле кладовкаларының, сарайларының иштинге кирип алганнар.

Ынчалза-даа ол кордалдар шынзыттынмаан, тудугжулар боттарының аазаашкыннарын чогуур үелеринде күүсетпээн. Ол тудуг организациязының удуртукчуларының чогаатканы, Кызыл хоорай күүскомунуң бадылааны график ёзугаар ең сөөлгү бажыңның септелгезин август 28-30 хүннеринде доозкаш ажылгала киирер ужурлуг турган болза, бо хүннерде бажыңнарның хөй кезии септелгеде турбушаан турар.

Чижээ, бирги бажың эргелелинге хамааржыр Щетинкин-Кравченко кудумчузунда № 9, Кочетовта — № 9 бажыңнарның септелгезин март айда эгелээш, амга чедир дооспаан, ийиги бажың эргелелинге хамааржыр Кызыл партизан кудумчузунда №№ 17 болгаш 1, Комсомольскаяда —№ 6 бажыңнарның база Чеховта—13 бажыңнарның септелгелери базала доозулбаан. Чаа өөредилге чылы эгелээн амгы үеде квартиралары септелгеде турар чурттакчыларның школачы уруглары бажың онаалгаларын каяа кылырлары, база кыштың соогу эгелей бээрге кладовкаларда өг-бүлелер канчаарыл? дээр дугайында айтырыгны септелге организациязының тудугжуларының бодап көөр үези ам келген.

«Коммунтудугнуң» септелге-тудуг эргелелиниң удуртукчуларының, ооң начальниги турган эш Барановтуң талазындан бажыңнарны септээш, котёльнааларның септелгезин соңгаарлатса-даа ажырбас дээр бодалдар илереп турар. Ооң уламындан бо хүннерде 8 котёльнааларның үүгле ийизи септеттинген болгаш ажыглалда кирген. Ниити чуртталга бажыңнарынга одалга сезонун сентябрь 15-те эгелээр ужурлуг турда-ла, 19 кварталда бирээзинде-ле 96 аал ишти чурттап турар ийи улуг бажыңнарны болгаш 48 аал ишти чурттаар бир бажыңны база өске-даа черлерни чылыдар котёльнааның септелгези амга чедир доозулбаан. Ооң уламындан ол улуг бажыңнарның чурттакчылары чамдык бергелерге таваржып турарлар.

Хоорайның 1 чунар бажыңының септелгезин доозарының хуусаазы база үәүлген, Комсомол кудумчузунда гостиницаның чылыдар котёльнаазының септелгези доозулбаан, ында чурттап турар кижилер соокта шыдаштайн турарлар. Тудугжулар № 1 чунар бажыңны август айның 26-да ажыглалга киирерин аазаан хирезинде-ле, ону амдыгаа чедир дужааваннар. Оон-биле холбаштыр № 2 чунар бажыңга ажылчы чон үр ээлчет маңаар ужурга хүн бүрү таваржып турар. Бир эвес ук чунар бажың чогуур хуусаазында ажыглалга кирген турган болза, эрткен үе иштинде 30 муң кижини ол хандырар, 4,5 муң рубльдиң орулгазын киирер турган ийик. Ынчаарга ол чунар бажыңны септээр талазы-биле ам улуг эвес ажыл арткан, бир эвес тудугжудар күзениишкинин бичиие күштелдириптер болза, олар ону саадал чокка дужаап шыдаарлар.

Чуртталга бажыңнарының, чунар бажыңнарның, гостиницаларның капитал септелгелерин мынчаар саадаткан көрукту чүнүң-биле тайылбырлап болурул? Ооң кол чылдагааны болза септелге, тудуг организациязының удуртукчуларының талазындан күш-ажылды четпес организастап, объектилерге материалдарны чогуур үезинде хандырбайн, тудугжу септекчилерни шаг-үениң хөй кезиинде-ле аңаа турар чорукка таварыштырып келгенинде болур. Бо чорукка коз-ла буруу болза, «Коммунтудугнуң» септелге-тудуг эргелелиниң удуртукчуларынга, ооң инженер-техниктиг ажылдакчыларынга онаажыр ужурлуг.

Эш Зильберман ам бодунуң тудугжуларының коллективиниң күжүн улам-на сырый мобилизастап турган, улуг соок дүшкүже чедир объектилериң септелгелерин доозуп, ажыглалга киирер дээрзинге идегээр херек. Ол дээрге «Коммунтудугнуң» септелге тудуг эргелелиниң ажылдакчылары силериң бо хүннерде дорт хүлээлгеңер ол болуп турар.

А. ЛИТВИНЕНКО,
партия-күрүне контролюнуң хоорай комитединиң штаттан дашкаар коммунал-амыдырал ажыл-агый килдизиниң эргелекчизи.

КЫШ—МАЛЧЫННАРГА УЛУГ ШЫЛГАЛДА

Мактаттынар чүве чок

«Барлык» совхозтуң Хөнделен салбыры мал ажыл-агыйлыг. Ында хөй 20 ажыг кодан, сарлык биле инектиң 5 фермазы бар болуп турар. Хөнделең дээрге тайга чоогу чер болгай. Ам үнүштер онуп, бедиктериң баштарында баштайгы хар агара берген, улам иштиктеп олурар. Ынчангаш малчын чонга улуг шылгалда болур кыш мырыңай чыгадып келгени тодаргай.

Ынчаарга кышка белеткел кандыгыл дээш көөрге, бо талазы-биле мактаныптар чүве чок. Салбыр 640 тонна сиген белеткээр тургаш, үүгле 210 тоннаны белеткээн. Тарымал үнүштерден 500 тонна хирени белеткеп аптар деп бодаан. Ынчалзадаа олар үнмээн. Ам канчаар, малчын бүрүзү бодунга сиген белеткээр дээш шимченген. Малчыннар Моңгуш-оол, Ууртак, Дыртык, Очур, Кодан-оол, Хөвен-оол, Көк-Мээрец олар 6—10 тонна, а К. Арылдай 15 тонна сигенни сыг-тус белеткеп алганнар. Ынчалза-даа малчын бүрүзү бо хире сиген белеткевээн болгай.

Кыштагларның белеткели кандыгыл? Төрүүр малдың кол одарлары Хөнделеңниң шаттары турбуже, хойжулар чайлаглардан баткаш, кыштагларның одарларының чоогунда хонгулап алгаш, кыштаг одарларында хойларын кадарып турар. Бо дээрге одар-белчиирни таарыштыр ажылавайн, кышкы үеде бергедээшкинге таваржырының барымдаазы-дыр.

Ажыы-биле чугаалаарга, кыштагларда чазын көшкен соонда немешкен чүве чок. Чамдык малчыннар кыштагларынга безин барбаан. Кыштагларда дезинфекция ажылы чоруттунмаан. Ам-даа 5 улуг кажаа дерек. Чаш малга өки шынарлыг чаа кажаа немешпээн. Кыштагларда, фермаларда чеже өдек бөлдүнгениниң сан-түнү билдинмес.

Малчыннар таарымчалыг чуртталга бажыңнары-биле хандыртынмаан, эрги самдар өглери-биле чурттап чоруурлар. 12 уруглуг хойжу Күжүгет Арылдай Алаштың кадыр кашпалдарында өө-биле көжүп чорбушаан. Малчын кижиниң одар таарыштыр көжери чеп. Ындыг болза-даа кол кыштатта чуртталга бажының чүге тудуп болбас деп. Алаштың Эзим-Адаа болгаш өске-даа черлери ыяшбиле байлак болганда, малчыннарга чуртталга бажыңнары тудуп берминнезиниң барымдаазы чок. Алаштың Кызыл-Тайгага кижи эмнелгезиниң пунктузун тургузар дээн айтырыг шиитпирлеттинмээн. Чунар бажың дугайында чугаа безин чорбайн турар.

Тудуг бригадазы дендин кошкак ажылдап турар. Кыштаглар септеттинмээн. Эдегейде инек фермазында кышка белеткел бергедээн. Ында кажаа чадагай, ыяжы ирип баксыраан, хаалгалары чок. Өдек чылчылы-биле саздынналгаш, ам харын малдың көдүлаар, өкпе аарыг чоруун өскүдериниң лемдээ апарган.

Бир эвес мындыг байдал-биле кышка ужуражыр болза, кыштың берге үезин канчап эртерил? деп айтырыг тургустунуп кээр. Бо дугайын совхозтуң удуртукчулары канчаар бодап турар ирги?

А. ДОПЧАА.

42, 43-тен БИЧИИ ДУГААРЛЫЫ ЧОК...

Бай-Тайга сельпозуунуң кайы-даа магазиниңнеринге кирген кижилер уругларың база улуг кижилериң-даа биче дугаарлыг идик-хевин бо-ла айтыра берген турганнар.

— 42, 43-тен бичии дугаарлыг ботинка болгаш сапык база уругларың кандыг-даа идиктери чок, келбээн ийин...

— Үс бар бе?

— Кандыызы-даа чок...

— Папирос?

— Үүгле кээшпе биле сигарет бар...

— Бо дээрге кижилериң хүн бүрү хереглээр бараааннары-ла болгай. Оларны магазиннерге чүге киирбейн турар ирги?

— Ол дугайын билбес бис, бараанларны магазиннерге үлеп турар чер сельпо-ла болгай, оортан айтырыг көрүңер—деп, садыгжылар үргүлчүле ынчаар харыылап турардар...

Б. БАРБА.

Кышка кажан белеткенирил?

«Тыва» совхозтуң Тере-Хая салбырының эргелекчизи эш Сотканы көөрге, мотоцикл-биле ындай-бээр чоруп-ла турар, совхозтуң директору эш Юртаев болгаш кол зоотехниги эш Грибин база-ла хөделип турар. Ынчалза-даа кыштың тыныжы кеступ келгенин олар эскербейн турарлар.

Маңаа мындыг чижектерни көргүзүп болур. Тере-Хая салбырда 6 хөй кажааларының чангызы-даа септеттинмээн, 317 хаван турар кажаа база септелге чок туруп берген. Ол шыкаш Хөндергей салбырда мал кажаалары база-ла септеттинмээн.

Совхоз кышка кажан белеткенир ирги? деп айтырыг кижилерни оожургатпайн турар.

К. КОМБУ.

БРЯНСК ОБЛАСТЬ. Стародубск районунуң «Кызыл путиловчу» колхозунуң сураглыг звеночузу В. С. Бугрим картофель звенозун моон-биле 13 чыл удуртуп турар. Ооң звенозу чыл бүрү картофельдиң чаагай дужудун өстүрүп ап келген. Бо чылын, агаар-бойдустуң таарымча чок байдалдары турзажок, ол база-ла чаагай дужүүтү ап, гектардан 220—240 центнерден эвээш эвес картофельди өстүрген.

ЧУРУКТА: В. С. Бугрим (солагай талазында), колхозчу комсомолчу Надежда Парфененко-биле кады.

Фото **И. Рабиновичиниң.**
СЭТА-ның фотохониказы.

Кажаа тудуунда

«YTKA 25 чылы» совхозтуң Арыскан салбырында Петр Чолдак-оол удуртканы 10 кижилиг тудугжулар звенозу Ак-Хемниң Оймалык-Өзенде чаа инек кажаазының тудуунда шудургу ажылдап турар.

Тудугжулар узуну 75 метр, доозразы 18 метр улуг кажааның ханазын тудар, кырын дуглаар ажылды кыска хуусаада доосканы. Бызанчылардан Д. Херелдиң, Т. Ындыраа, Т. Кунгаа олар онза кыымак ажылдап турар.

Б. ХУРАГАНДАЙ.

Баян-Колдуң хойжулары

«Х Улуг хурал» көдээ ажыл-агый артелиниң хойжулары (бригадири Тулуш Доржу) хойнуң күскү кыргылдазын өки организастаан.

Хойжулар 7000 ажыг хойну агарлаш, оон 5000 ажыг килограмм эки шынарлыг дүктү алган. Бо кампанияга 40 ажыг херээженнер сентябрьның 1-ден 17-ге чедир киржип ажылдаан.

Д. Севил, О. Сандый, Э. Чанзалбаа, А. Биче-оол, Т. Тодар-оол олар маңаа эң өки ажылдап, хүн нормазын үргүлчү 140 — 150 хүү күүседип келгилээн.

Хойну тарып боозадыр ажыл база чоруп турар. Ам 17 кодан үш муң ажыг хойну тараан. Хойларны аарыгларга удур чуурун ветсанитарка эш Тас-оол Опаа өки организастап турар.

Б. БАГЫТ-ООЛ.

Улуг-Хем район.

Эргелиг документ

Пенсионерлерге чиигелде тыпсырда пенсия шынзылгазы кол документ болуру билдингир. Ындыг турбуже Кызылда чамдык организациялар пенсионерлерден хоорку күүскомунуң шынзылгазын негеп турарын кижи кайгаар чүве. Ол организацияларның негелдезин күүседир дээр болза, пенсионер кижи ыңай-бээр маңнаарынга хөй шак-үени-даа эрттирер, ол артык шынзылгаларга артык хөй саазын-даа чарыгдаар апаар.

Ынчаарга пенсионер бүрүзүнүң пенсия шынзылгазында бүгү үүлдерни айтып каан-на болгай. Пенсионерлериң фамилиязы, ады, адазының ады, төрээн чылы, пенсияның хевири, хемчээли, хуусаазы болгаш оон-даа өске херектиг медээлер ында тодаргай айыттынган. Ындыг турбуже, пенсионер кижи чиигелде дугайында кандыг-бир организацияга дилег киирип азы айтырыг тургузуп чеде бээрге, немелде шынзылгалар негээр чоруктар эвээш эвес.

Ужуру болза пенсия документизинден ушта бижилге азы албан черн бодунуң тускай документизинге демеглел кылырга четчир эвес чүве бе? Бо талазы-биле республиканың Социал хандырылга министерствозу организацияларга пенсионерниң пенсия шынзылгазының эргелекүжүнүң дугайында тайылбыр бээр болза чогуур деп саналдыг бис.

Пенсионерниң пенсия шынзылгазын албанның күштүг документизи кылдыр хүлээп көөрүн пенсионерлер күзеп турар.

Н. БАЙКАЛОВ,
№ 1 АТК-да пенсионерлер чөвүлелиниң даргазы.

ДАРГАДАН АЙТЫРЫГ

«Коммунизмче орук» колхозта гаражты тудуп келгенден бээр беш чыл болган. Ук гаражты ажыглалга киирерин колхозтуң баштаар чери бо чылын база-ла сагынмайн турар.

Техниканы камныг эдилээр, ооң берип болгу дег күчүзүн чөпгүг ажыглаар деп чугаалажып-ла турар бис, а херек кырында байдал бо колхозта багай-дыр. Чолаачылар машиналарын кыш санында-ла ажык черге хондурар, оларны хөделдирип алырынга хөй үе-шакты чарыгдаар, хилинчектенир чорукка таваржып келгеннер.

— Ындыг чорук бо кыжын база үргүлчүлээ, а ол бе? — деп, колхоз даргазы эш Бүрбүдеи колхозчулар айтырып турар.

А. АРТАА.

Өвүр район.

Өңнүктер болгаш найырал

(Төнчүзү. Эгези № 191 солунда)

Хуусаа эвээш болганда арткан хонуктарның чеди хонуунда Моолдуң ийи аймак төптеринге, чамдык көдээ ажыл-агый каттыжыышкыннарынга, күражыл-агыйларга баар, моол өңнүктериниң амыдыралы, ажыл-ижибиле оон-даа ыңай таныжарын Моолдуң Журналистер эвилелинге дугуржупчалдывыс. Улан-Батордан хүндүскүнүң өн бир шакта үнгеш, соңгу-барыын чүкче хаптывыс. Асфальтылап каан, ынчалза-даа элээн эргижиреп үреликсей берген орук-биле «ГАЗ-69» кезек-кезек опаш кыынып каан, чедер чер ырак болгай дээнзиг, илдик чок маннан олур. Бичии-бичии хавакчыгаштарның аразы-биле чоруп ора, чүс километрни эртип чорувуста асфальтылыг орук төнген.

— Бо орукка чаңчыкпас болза хоржок, моон соңгаар асфальтылыг орук чок болдур ийин—деп, чолаачы бисче көрүнгеш моолдан чугаалаарга, хелемечи очулдурду.

Чаъс суу бичии үрей шапкылап каан орук-биле оон ыңай үжен ажыг километр чораап, улуг дөң кырынга үне халдып хээривиске, ооң баарында ак-ак бажыңнарлыг элээн улуг суур өөстүп келди.

— Дугурушкан маршрут ёзугаар баштай келир дээнивис «Жаргаланд» деп күражыл-агый чери бо, Улан-Батордан 135 километр — деп, эш Мягмаржав тайылбырлап чордала, машинавыс халывышаан келгеш, ийи каът даш бажың чанынга кээп доктаай берди: Ол болза — «Жаргаландының» конторазы болгаш гостиницазы. Гостиница ооң ийиги каъдында. Бисти бир өрээлге киирип каан, плюш чорганнарлыг, кылданайнын турар баштарлыг, чымчак оруннар, ортузунда хевистиг, улуг күш-ажылдың беш маадырларының чуруун тыттыргаш кылып каан бичии, кончуг чараш плакатты, нам организациязының активчизин шаннаар бичии кызыл хүндүлел бижиктиг болгаш ол ажыл-агый дугайында моол чогаалчы Дамбаның бижээн шүлүүнүн чыылдазы номну биске белекке берген.

Ол күражыл-агыйның суурун, школазын, эмнелге черин, уруглар садын, чаа тудуп турар чуртталга бажыңнарын көргеш бис. Ажыл-агый шапкын хөгжүп турары илден.

Ооң даартазында, дүүш хиреде Булгон аймакче хаптывыс. Ол аразы үш чүс ажыг километр. Моолдуң соңгу-барыын талазының бойдус-чурумалы ол орукка кестүр. Бистиң Чедер ховузу ышкаш болгаш оон ыракта делгем ховулар, Чаа-Хөлдүң чал оруу ышкаш, оон-даа төнмес-батпас белдерни эртип чоруп тур бис. Ол аразында оруктун кайы-бир талазынга шынааларда, эзимнер адаанда 4-5 болгаш оон-даа хөй ак-ак өглер, оларның чоогунда хөй-хөй малдар — хой, өшкү, инек болгаш чылгы оттап чоруур, чамдык черлерде 5-6 чүс хире тевелериң кады оттап чоруурун-даа көрдүвүс.

Оон ийи чүс километр ажыг чоруп турувуста, орук кыйында бичежек бажың туру, ооң бир ийинде база бир өрээлди чаа-ла немей тудуп эгелей берген. Ооң чанында ийи чүк машиналары, бир бичежек автобуседаа турар, улус база элээн хөй.

— Бо кайда келдивис? — деп, эш Шарыпов айтырарга, бистиң үдекчивис, ол болза доктаамал өртээл дээрзин биске тайылбырлаан. Өртээлдиң арыг-силии аажок, столоваязындан үске быжырган хуужуур, сүттүг сарыг шай ижип алгаш, чоруур деп белеткени бээривиске, ооң директору келгеш, аалчылар өрээлинде орунарга бир, ийи-даа шак дыштангаш чоруурун кончуг эалдек чалады.

Чедер чер ам-даа ырак болганда, директорнуң чалалгазынга өөрүп четтиргенивисти чугаалааш, чорупкан бис.

Оон ыңай база-ла дүүскектиг, карак четпес ховулар, шыктар эртип чордувус. Дыка ырап келиривиске, оруктуң кедээ талазында үш өг тур. Эш Шарыповтуң саналын ёзугаар, эң бетинге турган өгге барып кирдивис. Өгнүң ээзи ол черде көдээ ажылагый каттыжыышкынының малчыны Доржак болду. Бис кире бээривиске, хүндүлээчел моол ёзу-биле уткып алдылар, дораан-на аяктарга сүттер, ооң соонда хымыс кутказ, элээн болганда ам изиг шайын, кыскан быштаан эккеп салды.

Малчынның ажыл-амыдыралы-биле таныжып, хөөрешкеш, силерде айтырыг бар бөөр чадавас дидивис. Ол бисче көргеш, улуг тынгаш.— Менде айтырыг-даа чок ийин, Москвада ужуражыышкын чүү болуп турар ирги? — деп айтырган. Москвага ужуражыышкын дугайында ол үеде чүүн-даа дыцнаваанывысты, мининген бис. Бистиң ол чоруп турганывыс үези июль айның 16 болгай. Ол үеде Совет Эвилелиниң Коммунистиг партиязының төлээлери биле Кыдаттың Коммунистиг партиязының төлээлериниң ужуражыышкыны Москвага болуп турганын номчукчулар билир болгай. Моолдуң ол хире ырак бир ховузунда чурттап турар моол арат кижи кыдат удуртукчуларның шын эвес туружунга дүвүреп, ону соонуургап айтырып орарын машинага чоруп ора, чугаалажып, кончуг чөпсүндүвүс.

Шала кежээликтей Булгон аймактың төвү Булгон хоорайга чедип келдивис. Ооң бир делгем кудумчузубиле чоруп ора, хоорай төвүнде ийи каът улуг бажынга келдивис. Гостиницазы ол. Эң-не сайыраңгай гостиница болду. Бистерни люкстер дээр үш өрээлдиг аңгы номерлерге чаңгыс-чаңгыс кылдыр чыттырып каан. Ванналыг, туалеттиг, улуг шифонерлиг, арыг-силии-даа магалыг өрээл болган.

Ооң даартазында бисти Моолдуң араттың революстуг намының Булгон аймак комитединиң бирги секретары эш Нанзал бюро кежигүннери-биле кады бодунуң кабинединге хүлээп алган. Булгон аймак болза Моолдуң Хангай зонаында турар болгаш аргаховулуг районга хамааржып турар. Соңгу талазы колдуунда даглар, аргаыяш, а мурнуу талазында арга-ыяш эвээш, колдуу хову.

Аймакта чылда 5 муң тонна далган дээрбедээр бир далган дээрбези, бир чылда 4 миллион тугриктиң продукциязын бүдүрүп үндүрүп турар үлетпүр артели, саржаг болгаш өскедаа продукциялар кылып турар аъшчем комбинады, бир чылда 3 миллион тугриктиң чуртталга болгаш өскедаа тудугларын кылыр тудуг конторазы бар.

Чер ажылы аймакта сөөлгү үеде аажок сайыраан турар. Тарылга шөлү 30 ажыг муң гектар, ооң иштинде тараа культуралары 20 муң гектарда, а өскелериниде мал чеми болгаш ногаа культураларын тарып турар. 16 көдээ ажыл-агый каттыжыышкыннары, бир күрүне ажыл-агыйы, 3 машина-мал ажылының станциялары, 3 уксаажыдылга станциялары бар. Көдээ ажыл-агыйны аймак күүскомунуң чанында Көдээ ажыл-агый эргелели удуртып турар.

Аймактың үлетпүрү болгаш көдээ ажыл-агыйы продукция бүдүрениниң болгаш күрүнеге садарының чартык чыл планын чедиишкиниг күүседип турарын эш Нанзал биске сеткил ханын чугаалаан.

Оон ыңай аймакта кадык камгалалының эргелели болгаш улус өөредилгезиниң килдизи ажылдап турар, суму бүрүзүнде эмнелге пунктулары, аймак төвүнде бир улуг эмнелгеден аңгыда сумулар аразының бир эмнелгези база бар.

Нам организациязының чорудун турары организакчы болгаш политиктиг ажылды тайылбырлавышаан, көдээ черлерде намның өөредилгезин канчаар организастап турарының мындыг солун чижээн эш Нанзал биске чугаалаан. Көдээ ажыл-агый каттыжыышкыннарында намның политиктиг өөредилгезиниң дээжилерин база делгеп каан.

Булгон хоорайдан үңгеш Архангай аймактың төвү Цэцэрлэг хоорайже чоруптувус. Ол аразы 400 км хире. База-ла демги-ле төнмес-батпас ховулар, шынаалар, даглар белдери. Улам ырап бар чоруурга-ла арга-ыяш эвээжеп, даглар бичелен бар чоруур, ол бар чораап элээн хөй өглерге кирип чугаалажып, ылаңгыя «Ленинчи орук» болгаш «Хотонт» көдээ ажылагый каттыжыышкынарының удуртукчу ажылдакчылары-биле элээн үр хөөрешкен бис. Ховуда малчының өөнге-даа кире бээрге, көдээ ажылагый каттыжыышкынының столоваязынга-даа кире бээрге, баштай-ла улуг шаажаң аяк долдур бе хымыы кудар, а өске аъш-чемин ооң соонда эккээр, ол чурумну дүрүм чыгыы кылдыр ыаавыла сагыыр улус болду.

Кааа-даа чоруурга, чоннуң өөрүшкүү, ажыл-ишке соруктуу черле кончуг. Арат кижи-даа, аймактың удуртукчузу-даа Моолдуң көдээ ажыл-агыйынга сөөлгү үеде чоруткан коллективизацияны кончуг деткип турар. Моолда ам хуу ажылдыг кижи чок.

— Коллективизацияны доосканывыстан бээр ам ийи чыл ажыл тур, ону кончуг-ла шын ылган-дыр бис деп миниип турар бис, ам чер болгаш мал ажылы шапкыны-биле сайыраан эгелээн, ажылдаарга безин чиик-тир — деп, намның Аржангай аймак комитединиң ийиги секретары эш Дамдынсүрэн биске чугаалаан.

* * *

— Моолга чорааш чер-ле чүүү кончуг магадан сонуургадыңар — деп, Иркутск аэропортунуң ыгтуристер столоваязынга, дедир чаныы ора, кады чемненип олурувуста, бистиңбиле кады чемненип орган бир офицер айтырды.

— Моол улус совет улустуң ёзулуг өңүүү-дүр, моол улус-биле совет улустуң найыралы быжыг-дыр, Совет Эвилелиниң болгаш социалистиг лагерынның өске-даа чурттарының ак-сеткилдиг дузаламчызынга даянып алгаш, моолдар бодунуң чуртунда социализмни бүзүрелдиг болгаш чедиишкиниг тургузуп турардыр. Ону кончуг магадан сонуургадывыс — деп, эш Шарыпов харыылады. Ол кончуг-ла шын харыы болган.

Д. БАЙЫР-ООЛ.

ТЕЛЕГРАФ МЕДЭЭЛЕП, ДАМЧЫДЫП ТУР

„КОММУНИЗМ—ОЛ ДЭЭРГЕ ТАЙБЫҢ“

ПАРИЖ. (СЭТА). Бүгү-ле коммунистиг партияларның кады хүлээп алган кол шиитпирлеринден, ылангыя чепсегленишкинни дүжүрер болгаш тайбын кожа-хелбээ догуннаашкын дээш, дайыннарны туюлунга чедир чайладыры дээш демиселди калбартырынче угланган шиитпирлерден кыдат удуртукчуларның ойталааны шагда-ла билдингир апарган деп, «Юманите» солунуң хайгааракчызы Ив Моро «Коммунизм—ол дээрге тайбын» деп эгелиг үүлүнге бижээн.

Пекинде нүүл-чөңгээлиг антисоветтиг кандыг кампанияны чорудул турары база-ла билдингир. Кыдат удуртукчулар Совет Эвилелиниң кызыгаарын хөй санныг хажыдарынга чедип турарын үү деп билирил? Кыдат революция база-ла оон салган үнген Октябрь революциязының чуртунга хамаарыштыр ол агрессчи чорукту канчаар билирил?

Шак ындыг таарымчалыг эвес байдалды чок кылыр соруга-биле Совет Эвилелиниң саналдааны чугаалажыышкыннардан боттарының ойталаанын Лениннің салгакчылары бис деп боттарын адаттынып турар кижилер канчап агартып шыдаарыл? Ол кем-буруулуг азыышкын оларны кайнаар апар чыдарыл?

Кыдат удуртукчулар коммунистиг болгаш ажылчын партияларның 1957 болгаш 1960 чылдарда Чөвүлел хуралдарының хүлээп алган резолюцияларын чүгле хажыдып турар эвес, харын-даа олар Кыдаттың болгаш Индияның чогаатканы, тайбың кожа-хелбээ догуннаашкынның беш принциптерин база-ла таптай базып турарлар-дыр деп, Ив Моро айыткан. «Олар боттарының үүлгедиглери-биле делегейниң ажылчын шимчээшкининге шынгыы хораны чедирип, ооң сорулгазын хажыдып турарлар».

Делегейниң коммунистиг шимчээшкининиң бүгү төөгүзү тайбың дээш демисел-биле үзүктел чок холбаалыг турган деп, автор сагындырып турар. Кыдат удуртукчуларның тайбының хереэнге хора чедирер дээн орлаңжыышкыннары ленинизмни авантюризм-биле солуур дээн троскистерниң болгаш бухаринчилерниң күжениишкиннери-биле демейлешкек болуп турар-дыр.

„Бүгү улустарның салым-хуузу биске эргим“

БУДАПЕШТ. (СЭТА). Дайынның болгаш тайбынның айтырыгларынга кыдат удуртукчуларның өнчүк-чөңгээлиг туружун сойгалап илередип турар Совет чазактың Медеглелин венгр ажылчы чоннар бүрүнү-биле деткип турар. «Непсабадшаг» солун Медеглелдин ийиги кезээнин бүрүн текстизин парлап үндүрген. Ол чугула документиниң тайылбырлалын венгр радио болгаш телевидение-биле каш удаа дамчыткан.

«Бүгү улустарның салым-хуузу биске эргим»—деп, «Мадьяр Немзет» солун бижээн.

Тыптып кээп турар маргылдааларны узуткаарынче Совет чазак моон соңгаар-даа бүгү күштери-биле чүткүүр апаар деп, «Непсава» солун айтып турар. Ынчалза-даа Совет чазак марксизм-ленинизмнин принциптеринден чаңгыс базым-даа ойталавас деп, ол солун демдеглээн.

Москва Керээзинге ат салыры үргүлчүлеп турар

Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиг шенелделерин кылырын хоругдаар дугайында Москва Керээзинге ат салыры үргүлчүлеп турар. Бүгү диптериниң күрүнелериниң хөй нуруузунуң чаңгыс эп-сеткилдиг үүлдүгүнүүшкүнүн алган ол документиниң совет экземплярынга сентябрьниң 24-те Сан-Марино республиканың төлөлекчизи — даштыкы херектер талазы-биле күрүне секретары Федерико Биджи ат салган.

Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиг шенелделерин кылырын хоругдаар дугайында Керээге Москвага сентябрьниң 24-ке чедир 83 чурттарның төлөлекчилери ат салган.

* * *

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг чепсектиг шенелделерин кылырын хоругдаар дугайында Москва Керээзинге аңаа Гватемала ат салган.

Күштүг болдурган

ВАШИНГТОН. (СЭТА). Бадылаашкыннарның колдуг хөй нуруузу-биле — 19 бадылаашкыннарга удур, 80 бадылаашкыннар-биле АКШ-тың сенаты күштүг болдуруп бадылаар дугайында резолюцияны хүлээп алган болгаш «агаарга, космос делгеминге болгаш суг адаанга ядролуг шенелделерни хоругдаар дугайында 1963 чылдың август 5-те АКШ-тың, Англияның болгаш ССРЭ-ниң өмүнээзинден Москвага ат салдынган Керээни күштүг болдуруп бадылаарынга бодунун сүмезин болгаш чепшээрежилгезин берген».

КНО-нуң Кол Ассамблеязының XVIII сессиязында

НЬЮ-ЙОРК. СЭТА-ның корр. Л. Величанский биле С. Лосевтин дамчыдып турары болза:

КНО-нуң Кол Ассамблеязының сентябрь 23-те хүндүсү пленарлыг хуралынга ниити чугаалажыышкынга Дагомеяның, Аргентинаның болгаш Парагвайның төлөлери үүве чугаалаан.

Кол Ассамблеяның XVII сессиязының сөөлүнде эрткен үеним дургузунда эң-не чугула ийи болуушкуннар болган—Москва Керээзинге ат салган болгаш Африканың чаңгыс эвиниң үндезинин салган Африка чурттарының күрүнелериниң болгаш чазактарының баштыннарының конференциязын эрттирген деп, Дагомеяның даштыкы херектер министри Зинсу чугаалаан.

Дагомея болза Москва Керээзинге бир дугаарында каттышкан чурттарның бирээзи дээрзин сагындырбышаан, Зинсу ол керээни «идегелдиг херели» деп адаан. Ынчалза-даа ол керээни улам ынайгы базымнар-биле болгаш эң-не чугула айтырыгларның: ядролуг чепсекти бүдүрерин хоругдаарының болгаш бүгү-ле ядролуг шенелделерни сокеадырының талазы-биле дугуржуушкун-биле быжыглаар херек деп, ол айыткан.

Зинсунуң сөзү-биле алырга, чүгле ядро чок зоналарны тургузар чорук дайын кыптып үнген таварылгада ол районнарда чурттап турар улустарны атомнуг дайынның халаптыг уржуктарындан камгалап шыдавас болуп турар. Ындыг болган төлөлде, улуг күрүнелериң араазында чепсегленишкинни дүжүрер дугайында дугуржуга эргежок чугула деп, Зинсу онзалап демдеглээн.

Аддис-Абебага болган конференцияга африка күрүнелер колониализмге удур демиселдин ниити фронтузун тургузар деп шиитпирлээнин Зинсу медеглээн. Хостуг болур эргелиг улустар амдыызында кулданыышкында артыш турда, быжыг тайбын туруп шыдавас.

Мурнуу колония турган чурттар ам КНО-нуң кежигүннериниң үштүү бир кезээ болуп турар, ынчангаш олар айыл чок чорук төвүлелинге, экономиктиг болгаш социал төвүлелге, КНО-нуң специализататтынган органнарынга болур-чогууру-биле төлөлеттирген турарын күзеп турарлар деп, Дагомеяның төлөлекчизи онзалап демдеглээн.

Аргентин төлөлөрнин баштыңы даштыкы херектер министри Хуан Кордини хөгжүп турар чурттарны көдүрериниң айтырыгларынга кол кичээнгейни салган. Экономика талазы-биле дожудангай чорук дээрге миллион-миллион кижилерге ашчут, дүмбей-бүдүүлүк чорук болгаш аарыг-аржык-тыр, ынчангаш КНО экономиктиг хөгжүлдениң айтырыгларынга улуг күштерни болгаш кичээнгейни салыр ужурлуг деп, ол онзалап демдеглээн.

Аргентинаның бодап турары-биле алырга, хөгжүп турар чурттарның экономиктиг депшилгезинге идиглиг болур ужурлуг кол базым болза делегей садыының бүгү структуразын өскертири болуп турар. Чаа структура болза делегей садыында бүгү-ле шаптыктаашкыннарны чайладыр болгаш чүгле чиг-этти эвес, харын-даа белен бараанларны болгаш африка чурттарның «эрге-ажыктарының ниити чоруунун» дугайын чулчуруп, франкочу эвээш эвес үүлдү чугаалаан. Төп Африкада Испанияның эжелел черлери—колониялар эвес, а «испан девискээрнин кезээ» дээрзин бадыткаарын ол орлаңдашкан.

Күрүнелериң колдуг хөй нуруузунуң Москва Керээзинге каттышкан чоруу—улустарның тайбыңче чаныш-сыныш чок чүткүлүнүн көргүзүү-дүр деп, Тунистин даштыкы херектер талазы-биле күрүне секретары Монжи Слим демдеглээн. Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле 18-тин Комитединде кирип турар күрүдыка көвүдээни-биле холбаштыр, ол организацияның кол органнарын калбартыры чугула деп. Аргентинаның төлөзээ айыткан.

Бичин чурттар чепсегленишкинни өндере бүдүреринге киришпейн турар болза-даа, олар база-ла оон эвээш эвес качыгдап турар деп, Парагвайның даштыкы херектер министри Рауль Сапена Пастор өнзалап демдеглээн. Ындыг болган төлөөде, олар чепсегленишкинни дүжүрер дугайында чугаалажыышкыннарның чедишкининг болурунга бүгү хемчегбиле идиглиг болур ужурлуг деп, Пастор медеглээн.

Парагвайның делегады даштыкы садыгда деп эргелиг эвес чорукту узуткаарының эргежок чугулазын бодунун чугаазынга айыткан. Бир эвес делегей рыногунга өртектериң дөзигүүрүн чиг-этти үндүр сөөртүп турар чурттарга ажыктыг кылдыр өскертпес болза, экономиктиг колониализм хевээр артар апаар деп ол айыткан. Монополияларның күткүп турар өртектериниң политиказы чүге чедирип турарын ол болунун чуртунун чижээ-биле тодаргай көргүскен.

1950 чылдан эгелээш Парагвай үндүр сөөртүр үүлдерни үш катап көвүдеткен, ынчала-даа чиг-эттиң үнезинин кудулаанының уламындан үндүр сөөртүп турар үүлдерден ам 1950 чылда турганы ышкаш ол хире-ле түнүү ап турар. Ол-ла үеде Парагвайның даштыкыдан садып ап турар үлетпүр бараанларының өртээ ийи катап өскен.

Делегейниң янзы-бүрү районнарынга, ылангыя Латин Америкага ядро чок зоналарны тургузарын Парагвайның даштыкы херектер министри деткээн. Ынчала-даа оон бодалы-биле алырга, Латин Америкага ядро чок зонаны тургузарының дугайында чугаалажыышкыннарны КНО-га эвес, а америк күрүнелер организациязынга чорудар ужурлуг болуп турар.

Мурнуу-африка республиканың чазааның аймак-сөөк ылгаан политиказын парагвай делегат эң-не шиитпирлии-биле буруу шапкан.

Хуралдың төнчүзүнде Аргентинаның даштыкы херектер министринге допчу харыы кылдыр Англияның төлөлекчизи үүве чугаалаан.

НЬЮ-ЙОРК. (СЭТА). КНО-нуң Кол Ассамблеязының XVIII сессиязында үргүлчүлеп турган пленарлыг хуралдар-биле чергелештир, чамдык комитеттер — алдыгы (юридиктиг) комитет, администрация болгаш бюджет айтырыгларының талазы-биле комитет ажылдап эгелээн.

Скоплеге (Югославия) болган чер шимчээшкини-биле холбаштыр хемчеглер дугайында 37 чурттарның саналын хүн айтырыының немелде 83-кү пунктузу кылдыр Кол комитетке бадыладыры биле дамчыдып берген. Уругларга дузаламчы көргүзер талазы-биле КНО-нуң фондузу сентябрьниң 23-те үүс мүн долларны Скопледе уруглар албан черлерин катап тургузары-биле тускайлап берген.

Эртенги пленарлыг хуралга ниити чугаалажыышкыннарны үргүлчүлээнде бир дугаарында франкочу Испанияның даштыкы херектер министри Кастиэлья үүве чугаалаан. Испанияның болгаш африка чурттарының «эрге-ажыктарының ниити чоруунун» дугайын чулчуруп, франкочу эвээш эвес үүлдү чугаалаан. Төп Африкада Испанияның эжелел черлери—колониялар эвес, а «испан девискээрнин кезээ» дээрзин бадыткаарын ол орлаңдашкан.

Күрүнелериң колдуг хөй нуруузунуң Москва Керээзинге каттышкан чоруу—улустарның тайбыңче чаныш-сыныш чок чүткүлүнүн көргүзүү-дүр деп, Тунистин даштыкы херектер талазы-биле күрүне секретары Монжи Слим демдеглээн. Чепсегленишкинни дүжүрер талазы-биле 18-тин Комитединде кирип турар күрүнелернин төвүлел хуралын эң-не бедик деңнелдин удуртукчу ажылдаклыларының киржилгези-биле чыыдырар дээн совет санал онза солун болгаш чепсегленишкинни дүжүреринин айтырыын туюлунга чедир шиитпирлээринге чедирер аргалыг болуп турар деп. Слим онзалап демдеглээн.

Колония чурттарга болгаш улустарга хамаарышпас чорукту тыпсыр дугайында Декларацияны хүлээп алганының соонда үш чыл эрткенде, Африканың барык-ла үштүн бир кезээ колониализмнин эрге-чагыргазында хевээр артып турар-дыр деп, Слим уламчылаан. Деколонизацияны тайбың аргалар-биле чедип алыры Каттышкан Нациялар Организациязынга шыдаттынар деп идегел бар, ынчалажок мындыг шорулгактыг айтырыг тургустунун келир: Африкада колониалдыг системаның артыышкыннарын узуткаарда чепсектиг демиселге ынаныр апаар үүве бе?

Айыл чок чоруктун төвүлелинде болгаш КНО-нуң өске-даа удуртукчуларында олуттарның чөптүг үлүг-хуузун африка чурттарга тыпсырын Тунистин делегады негээн.

Канаданың премьер-министри Л. Пирсоннун идип үндүргени, онза хемчегларни чорудары-биле КНО-нуң доктаамал полиция күштерин тургузарының төлевилейн Голландияның даштыкы херектер министри Лунс деткээн.

Перунун даштыкы херектер министри Швальд болунун чугаазынга бодунун чуртунун иштики айтырыгларын колдалы чугаалаан. Перунун экономиктиг бергедээшкиннериниң дугайын, чуртта яларалдың болгаш бүдүүлүк чоруктун калбарганының дугайын ол чугаалаан. Делегей айтырыгларынга допчузу-биле доктаалгаш, Перунун даштыкы херектер министри ядролуг шенелделерни хоругдаар дугайында Москва Керээзин деткээн болгаш ядро чок зоналарны тургузар дугайында саналдарны боттандырарынче кыйгырган.

КНО-нуң Кол Ассамблеязының эртенги хуралы сентябрь 24-те оонбиле доозулган.

БЕН БЕЛЛА: бисти ойталаарынче албадап шыдавас

ПАРИЖ. (СЭТА). «Бүдүрүлгениң бүгү-ле чепсектерин алжир ажылчы чоннарның холунга дамчыдып бээр бис»—деп, Алжир хоорайда бот-эргелел комитединиң контролюнче шилчип турар будук бүдүрүлгезин ажыларының ёзулалынга президент Бен Белла медеглээнин Франс Пресс агентилел дыңналып турар.

«Социалистиг оруктан чаңгыс базым-даа ойталаар кылдыр бисти албадап шыдавас дээрзин мен быжыыбиле медеглеп тур мен». «Бо ёзулал болза дерин төп ажылдан турар ындыг кижилернин холунга бүдүрүлгениң чепсектерин дамчыдып бээрин айтып турар, шилип алган социалистиг орукту бодунун чүүлдүгүнүн турарын чөн чаңгыс эп-сеткил-биле илереткен төөгүлүг үеде болуп турар-дыр»—деп, ол уламчылаан.

Мурнунда күш-ажыллын үре-түннелдери француз буржуйларга ажыглал болуп турган дээрзин сагындырбышаан, президент Бен Белланың чугаалааны болза: «Бүдүүн ажылышчылернин дүсели-биле байып турар маңгыстарны моон соңгаар тургуспас бис».

ТРАНСПОРТЧУЛАР ТИИЛЭЭН

Бут-бөмбүүнүн талазы-биле хоорайның кубогун чаалап алырынга демисел средада Кызылдың «Совет Тыванын беш чылы» стадионунга уламчылаан. Ужуражылгага транспортчулар биле тудугжулар коллективтериниң командалары киришкен.

Оюнунун баштайгы чартыы доостур четкиже, сан ажыттынмаан, а демисел шыңгыы болуп, бөмбүк ол-бо талаларынче октылып-ла турган. Чапсарга чеди минута четпейн турда, Владимир Тадар-оол транспортчуларның хаалгазынче бөмбүктү киир тепкен. Тудугжуларның саны 1:0 апарган.

Республиканың бут бөмбүүнүн талазы-биле чемпиону транспортчулар командазы кичээнгейни угландырын эгелээн. Ынчала-даа оюнун төнчүзүнге чедир 15 минута арткыже сан өскерилбээн.

Юрий Белостоков санны деннештирипкен. Оон эгелээш-ле, транспортчулар бөмбүкту үш улай киир тепкеш, ниитизи-биле 4:1 санга тиилээн. Хоорайның кубогун олар чаалап алган.

В. КРАСНИКОВ.

Хакасияның шии театры—Тывага

Кожавыста Хакас автономнуг областың шии театрының артистери чоокта чаа биске чорааны барган болгай. Олар кызылчыларга болгаш республиканың чамдык районнарынга солун шиилерни, концерттерни көргүскенер.

ЧУРУКТА: В. Шекспирнин «Отелло» деп классиктиг шиизинден көргүзүг. Отеллонун ролюнда артист А. Т. Шетинин, Э. Милияның ролюнда РСФСР-ниң алдарлыг артизи К. С. Чаркова.

Фото Е. АБРАМОВТУУ.

Л. Толстойнуң автобиографиялыг трилогиязын экранчыткан

МОСКВА. (СЭТА-ның корр.). «Дайын болгаш тайбың» деп фильмниң сценариязының авторларының бирээзи — кинодраматург Василий Соловьев ам Л. Толстойнуң «Чаш чорааның», «Элээди чорааны», «Аныяк чорааны» деп трилогиязын кинематография вариантызы-биле ажылдап кылып турар. В. Соловьев ону кино-чуруктуң тургузукчузу болур—аныяк режиссёр Эдуард Бочаров-биле кады тургузар.

— Мен бодаарымга, экранчыдарының ылаптыг болуру литературлуг оригиналдан эң-не делгеренгей кылдыр кылырындан хамаарлыр эвес деп СЭТА-ның корреспондентизинге чугаазында В. Соловьев айыткан. Экранчыдарының ылаптыы — ол дээрге чогаалдың угаан-бодалын, ооң хеенбайдалын билирин арттырары-дыр, чаңгыс сес-биле чугаалаарга, аңаа янзы-бүрү ужур-уткалыг кинематографиялыг хевирни тып билири болур.

Бир эвес биске Толстойнуң романының сагышсеткилин — ооң маадырының аажы-чаңчыл сеткилиниң арыын болгаш нүжүн (Чернышевскийниң тодаратканы-биле)—дамчыдып берип шыдаар болзувусса, ооң үндезининге чүгле бирги ном болгаш ооң-биле логика талазы-биле харылзашкан ийиги номдан үзүндү салдынган-даа болза, сценарийи бүрүн доозулган чогаал болур.

Материалды шилип алырының ындыг принцивин сценарист бүгү трилогияның иштинден чүгле бирги номну—«Чаш чорааның» долузу-биле хүлээп көрүп турар мен деп, амыдыралының сеолгу чылдарында бижээн Толстойнуң бодунга барымдаа болдуруп турар.

Сценарист болгаш режиссёр бо фильмни делгем, амыдырал дугайында ханы сагыш-сеткил доңдунган кылдыр бодап турарлар. Ол бодалга кино-чуруктуң композициязы чагырткан: ол композиция бодунуң чаш чорааның дугайында бичии-николеньканың саптыышкынынга тургустунган.

Ындыг арга болза, Толстойнуң сүмелеп бергени ышкаш-тыр деп, В. Соловьев чугаалап турар. Романда улгадып келген маадыр, чаш чорааның дугайын сагынмышаан бодунуң бүгү-ле үүлгедиглерин анализтеп турар.

В. Соловьевтуң бодалын ёзугаар алырга, экранче шилчиткен ындыг арга романны ханы поэтиктиг, музыкалыг калбак-делгемин киногэ катап тургузарынга дузалаар дүлгүүр ол болур.

Фильмни М. Горький аттыг студияга тырттырар. Ол хевээрзин чуруукка тырттырары Ясная Полянага болур болза чогумчалыг болурун авторлар кончуг күзеп турарлар.

Улусчу Венгриядан медээлер

ВЕНГРИЯНЫҢ СУДНОЛАРЫ

Чүүк сөөртүр Совет флотка 2000 аът күштүг «Москва» деп аттыг чаа судно немешкен. Ону венгр инженерлер чогаткан болгаш Венгрияның судно тудар заводунга кылган. Ам-даа 24 шак ындыг судноларны кылып бээрин Совет Эвилели чагаан.

Амгы үеде Венгрияның төлевилел кылыр бюроларында суг кырында чалгыннардыг бирги венгр судновун төлевилелин ажылдан кылып турар. Суг кырында чалгыннарлыг моторлуг хемени бүдүрүп үндүрүп эгелээн болгаш оларны садар дугайында чагыгларны даштыкыдан алган.

Венгрилиг судно тудугжуларының алдары делегейге алгаан: амгы үеде Венгрия делегейниң 55 чурттарынга судноларны тудуп турар. Ында күш-культураның хемелерин, пассажирлер болгаш чүүк сөөртүр судноларны, суг кырынга турар кранларны, судно тудуунун өске-даа кылыгларын бүдүрүп турар.

Венгр үлетпүрүн ол адырының хөгжүлдезиниң 20 чыл планын эрткен чылын ажылдап кылган. Сөөлгү 5 чылда ийи катап улгаткан бүдүрүлгенин хемчээлинин өзүлдезибиле чергелештир продукцияның ассортиментизин калбартып, чаа хевириниң судноларын тургузуп, оларны бүдүрүп үндүрерин планда көрген.

Суднону ол чуруттун үлетпүр хөгжүлдезинин дугайын херечилеп турар кол үүл кылдыр санап турар. Оны тургузарынга бүдүрүлгенин үүл бүрү адырларының үлетпүрү киржип турар. Венгрияның судно тудугжулары даштыкыдан чаа-чаа чагыгларны хүлээп ап турар.

БОЙДУС ГАЗЫН —ДОМНАЛАРЖЕ

Доменниг печкаларга оттулар үүл кылдыр хереглеп турар улуг өртектиг көксту суук азы газ хевирлиг кывар үүл-биле солуурун калбаабиле ажыглаар дугайында айтырыгны Мишколцада оттулар үүл техниказының эртем-шинчилел институдунун ажылдакчылары үр үеним дургузунда шиитпирлеп келген. Көксту камнаарының эң ажыктыг аргазы болза печкаже киир үрдүрүп турар агаарның температуразын бедидери ол деп санап турган. Ынчалажок агаар чылыдар хереклелдиң тургузуу болгаш материалы аңаа шыдашпайн үреги бээр турган. Ынчала-даа байыдып каан оттулар үүлду кыпсырынга, тодаргайларга, көксту ажыглаарын эвэжедип турган чиик өртектиг бойдус газын калбаабиле ажыглап болур агаар чылыдыкчызын венгр тускай эртемниглер чогаадып кылган.

Ленин аттыг металлургия комбинадының № 2 доменниг печкалында агаар чылыдыкчызын чаа төлевилел ёзугаар эде дерип каан. Оон түннелинде көксту хереглээри 10 ажыг хууга кызырылган. Ол чаа үүлду Диошдьернин болгаш Озданың доменниг печкаларынга ажыглаар болгаш ол чорук даштыкыдан кээп турар оңон мүн тонна көксту камнап алыр арганы бээр.

«ОРИОН» 50 ХАРЛААР

Будапештинин «Орион» заводунун коллективи бүдүрүлгезинин 50 чыл болган оюн бо чылын байырлаар. Ол үеним дургузунда электри лампалары бүдүрүп үндүрер улуг эвес бүдүрүлге 2 миллион 300 мүн радиоприёмниктерни болгаш 500000 ажыг телевизорларны бүдүрүп үндүрген амгы үеним радио-телевизор комбинады кылдыр чаартынган. Ол продукциянын улуг кезиин үндүр садып турар.

Ам ол завод 1950 чылга бодааргa чеди ажыг катап хөй продукцияны бүдүрүп турар. Ол бодунда турар фабрика-завод школазынга болгаш мергежил бедидер талазы-биле түүл бүрү курстарга бедик мергежилдиг кадрларны белеткеп турар. Ам «Ориоммуң» 39 ажылчыннары университетте, 100 хирези — техникумда болгаш 48 кижи гимназияда өренип кирген.

«Ориоммуң» 50 хар харлаары бо чылын оон амыдыралынга чаа үе эгелээр — радиоприёмниктер болгаш телевизорлар бүдүрер талазыбиле улуг дуржулгалыг ол завод амгы үеним микро чалгыглыг хереклелдерин бүдүрүп үндүреринче чоорту шилчиир. Ол чорук 50 чыл оюн байырлап турар заводтуң мурнунга улам делгем орукту ажыдар.

ТАРААЧЫННАР ӨӨРЕНИП ТУРАР

Көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин кандыг-бир адырының талазы-биле билиг берип турар көдээ ажыл-агыйның тускай курстарынга өөренирин күзээр тараачыннарның саны Венгрияда чыл келген тудум өзүп турар. Бо чылын 68 мүн кооперасчы тараачыннарны өөредир 2530 шак ындыг тур сургуулдарны ажыдарын планнаан. 3 чылга таарыштырган 450 шактыг өөредилге программазы теоретиктиг кичээлдерни улуг кооперативтиг ажыл-агыйны чорударының практиказы-биле холбаштырар. Өөредилге доозулган соонда тускай эртемниглернин херечилерин дынакчыларга тыпсыр.

ҮРЕЗИН ЧОК АРБУЗ

Дунай болгаш Тисса хемнерниң аразында тарыыр үрезин чок арбузту үндүрер талазы-биле дуржулганы көдээ ажыл-агыйның шинчилел институдунда ийи чыл ажыг чорудуп турар. Венгр селекционер хайнактаашкынны чорудуп турган, 12—15 хуу чигирлиг, 3—4 килограмм деңзилиг ындыг арбузту өстүрүп алган. Ол сорт бодунун шынарынын талазы-биле үрезин чок арбузтун япон сорттары-биле деннежип турар.

Митрофан ПОПОВ,
СЭТА-ның корреспондентизи.

Республикага АГААР-БОЙДУСТУҢ байдалы

Бүгүн республикага булуттагылап каап турар хүн болур. Чамдык черлерге чаашкын чаар. Кызылга чаашкын улуг эвес болур. Хат өй-тавында. Агаарның температуразы: республикага — 11 — 16, а Кызылга — 13 — 15 градус чылыг.

Редактор Д. Б. БАЙЫР-ООЛ.

КИНОТЕАТРЛАРГА

БҮГҮН

«НАЙЫРАЛ»: «Ыракта душтук» 10, 12, «Иоланта» 2, 4, 6, 8, 10 шактарда.

«КАА-ХЕМ»: «Баштактаныр-даа, шыннап-даа» 11.15, 1.15, 3.15, 5.15, «Ядыының чугаазы» 7.15, 9.15 шактарда.

«ЕНИСЕЙ»: «Черле танцылаар мен» 10.30, 2.30, 4.30, 6.30, 8.30 шактарда.

«ВОСТОК»: «Николас Никльбтиң чуртталгазы болгаш ужуралдары» 5.15, 7.15, 9.15, «Арыг дээр» 3.15 шактарда.

РЕДАКЦИЯНЫҢ АДРЕЗИ: Кызыл Шетинкин — Кравченко кулумчузу, бажын № 3. Телефоннары: Редакторнуң 24 — 63, редакторнуң орлакчыларының 35 — 24, 25 — 38, идеология киллизиниң 37 — 13; харыысалгалыг секретарының 23 — 35, көдээ ажыл-агый бүдүрүлгезинин болгаш партийжи амыдырал киллизиниң 25—38, 23 — 54, үлетпүр бүдүрүлгезинин болгаш партийжи амыдырал киллизиниң 22 — 64, чагаа, ажылчын болгаш көдээ корреспондентилер база совет тургузуг болгаш амыдырал киллистериниң 21 — 27, иштики информация киллизиниң 20—60, бухгалтериянын 31 — 75, корректорларының 21 — 47, солун келбейн барганда 32 — 75 телефонче долгаар.

ТС—01359 Культура министерствозунун типографиязы